



ਸ਼ਹੀਦ ਸਾਥੀ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਪੱਡਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬਦਲਦੀ ਸਥਿਤੀ, ਇਨਕਲਾਬੀ ਜਮਹੂਰੀ ਲਹਿਰ ਲਈ ਰੋਜ਼ ਨਵੀਆਂ ਤੋਂ ਨਵੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਅੱਗੇ ਲਿਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਸ਼ਿੱਦਤ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਫਾਸੀ ਗਰੋਹਾਂ ਵਲੋਂ ਸਾਡੇ ਸਿਰਕੱਢ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਲਦੇਵ ਮਾਨ ਦੇ ਕੱਤਲ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਸਾਡੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਹਾਲੇ ਅੱਲੇ-ਹੀ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਇਕ ਹੋਰ ਬੜੇ ਹੀ ਸਤਕਾਰ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਿਆਣੇ ਆਗੂ ਸਾਥੀ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਪੱਡਾ ਦੀ ਹੱਤਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਇਕ ਬੁਜ਼ਦਲਾਨਾ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ 17 ਮਾਰਚ, 1988 ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਸੋਗ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ ਅਸੀਂ ਹੱਤਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਸਾਥੀ ਜੈਮਲ ਪੱਡਾ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਇਕ ਸ਼ਾਜ਼ਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸ਼ਵਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਸ਼ਾਜ਼ਲ, ਗੀਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹਰ ਇਨਕਲਾਬੀ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਗਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤੇ ਗਾਂਦੇ ਰਹਾਂਗੇ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਸਾਥੀ ਦੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਯਾਦ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਕਾਇਮ ਰਖੇਗੀ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇਂਦੀ ਰਹੇਗੀ/ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ

ਸਿੱਦਕ ਸਾਡੇ ਨੇ ਕਦੇ ਮਰਨਾਂ ਨਹੀਂ ਸੱਚ ਦੇ ਸੰਘਰਾਮ ਨੇ ਹਰਨਾਂ ਨਹੀਂ
 ਕੱਤਲ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ਪਵਿੱਤਰ ਸੋਚ ਨੈਕੂਤ ਦਾ ਬੇੜਾ ਕਦੇ ਤਰਨਾ ਨਹੀਂ
 ਹੁਸਨ ਦੇ ਪੈਰਾਂ 'ਚ ਭਾਂਵੇ ਬੇੜੀਆਂ ਉਸਦੀ ਪਰ ਮਟਕ ਨੇ ਮਰਨਾਂ ਨਹੀਂ
 ਜੁਲਮ ਦੀ ਚੱਕੀ ਵਿਚ ਪਿਸਦੇ ਕਾਮਿਓਂ ਪਾਪ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਬਿਨਾਂ ਸਰਨਾਂ ਨਹੀਂ
 ਮੰਜ਼ਿਲਾਂ ਨੂੰ ਕਦਮ ਵੱਧਦੇ ਰਹਿਣਗੇ ਰਾਜ਼ੀਨਾਵਾਂ ਵਕਤ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ
 ਪੈਰ ਸੂਲਾਂ ਤੇ ਵੀ ਨੱਚਦੇ ਰਹਿਨਗੇ ਬੁੱਤ ਬਣਕੇ ਪੀੜ ਨੂੰ ਜਰਨਾ ਨਹੀਂ
 ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਕਲ ਅਸਾਡਾ ਦੋਸਤੋਂ ਹਿੰਮਤ ਅੱਗੇ ਜਬਰ ਨੇ ਖੜਨਾਂ ਨਹੀਂ

(ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਪੱਡਾ ਦੀ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਲੋਕ ਪੀੜ' ਵਿਚੋਂ)

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਕੁਝ ਸਪੱਸ਼ਟ ਬਿਆਨ

ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸੰਪਾਦਕੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮੁੱਢੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਬਿਆਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਾਠਕਾਂ ਅੱਗੇ ਰਖੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਜਨਸੰਮੂਹ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਦਰੇ ਲਈ ਲਿਜਾਏ ਜਾ ਸਕਨ।

੦ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜੋ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਕਤਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਕਾਤਲਾਂ ਦੀ ਸਖਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਨਿਖੇਧੀ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਸ਼ਨਤ ਭੇਜੀ ਜਾਏ ਉਥੇ ਇਹਨਾਂ ਕਤਲਾਂ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕੇਂਦਰ ਦੀਆਂ ਦੀਵਾਲੀਆ ਨੀਤੀਆਂ ਉਤੇ ਸੁੱਟੀ ਜਾਏ। ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ।

੦ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਜੇਕਰ ਰਾਏਸ਼ੁਮਾਰੀ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ-ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੰਮੂਹ ਲੋਕ ਇਹ ਚੈਲਿੰਜ ਕਬੂਲ ਕਰਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਰਾਏਸ਼ੁਮਾਰੀ ਕਰਵਾਈ ਜਾਏ, ਪਰ ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰਾਏਸ਼ੁਮਾਰੀ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਸਿਖ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹਰ ਵਾਸੀ ਹਿੱਸਾ ਲਏਗਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਿਰਫ ਸਿਖ ਫਿਰਕੇ ਦੀ ਇਜਾਹੇਦਾਰੀ ਨਹੀਂ। ਰਾਏਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦਸ

ਦੇਵੇਗੀ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹਨ ।

o ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਮੱਸਲੇ ਬਾਕੀ ਬਾਕੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਏ ਵੀ ਪੁਛੀ ਜਾਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਮੱਸਲੇ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਭਵਿਖ ਵੀ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

o ਰਾਜੀਵ ਪੰਜਾਬ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਸ਼ਤਰੰਜੀ ਚਾਲਾਂ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨਾਲ ਉਹਦਾ ਕੋਈ ਸਰੋਕਾਰ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਿੰਦੂ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਆਵਾਜ਼ ਉੱਚੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਭਾਰਤ ਭਰ ਵਿਚ ਰਾਜੀਵ ਵਿਰੁੱਧ ਉਠ ਰਹੀ ਜਮਹੂਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੀ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇਗੀ ।

o ਸਿਵ ਸੈਨਾ ਦੇ ਬਾਲ ਬੈਕਰੇ ਦੇ ਖਿਆਨ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ ਜਾਵੇ । ਭਾਰਤ ਭਰ ਵਿਚ ਧਾਰਮਕ ਕੋਟੇਜ ਪੰਕੀਏ ਭਾਵੇਂ ਉਚ ਹਿੰਦੂ ਹਨ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਨ, ਸਿੱਖ ਹਨ ਇਸਾਈ ਹਨ (ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਦੱਲਿਤ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ) ਵਖਰੀਆਂ ਵਖਰੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਚੁੱਕ ਰਹੇ ਹਨ । ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਜ਼ਮੀਆਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਇਤਹਾਸ ਦੇ ਪਹੀਏ ਨੂੰ ਪੁੱਠਾ ਗੋੜ ਦੇਣ ਵਿਚ ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹਨ । ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਟੇਟ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਤੇ ਅਜਿੱਥੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਰਾਜਸੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਮੁੰਡੀਆਂ, ਮੁਲਾਣਿਆਂ, ਗਰੰਥੀਆਂ, ਜਗਤ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਨੀਰਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਜਮਹੂਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਇਸ ਅਮਲ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

o ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ, ਪੁਰਾਤਨ ਕਦੇਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਸਟੇਟ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਬੜੀ ਡੰਡੀ ਪਿੱਟੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਆਪਣੇ 'ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਪਛਾਣੋ', 'ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਤੇ ਮਾਨ ਕਰੋ' ਦਾ ਰਟਨ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹਰ 'ਸਰੋਕਾਰੀ' ਅਦਾਰੇ ਵਿਚ ਰਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਾਇੰਸ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਿਰਫ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਧੀਆਂ ਤਕ ਸੀਮਤ ਰਹੇ, ਉਹਦਾ ਇਕ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਭਿਆਚਾਰ ਬਨਾਉਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਨਾ ਹਵੇ, ਇਹ ਲੋਟੂ ਜਮਾਤਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿਚ ਹੈ । ਸਟੇਟ ਇਸ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਧਾਰਮਕ ਸੁਰਜੀਤਵਾਦ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਮੰਦਰਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਇਹਦਾ ਗੰਭੀਰ ਨੋਟਿਸ ਲੈਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ।

o ਇਕ ਇਨਕਲਾਬ ਵਿਰੋਧੀ (Counter Revolutionary) ਫਲਸਫਾ ਲੋਕਾਂ ਉਤੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ (ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਬਹੁਤ ਬਦੇਸ਼ੀ ਵਿਚੋਂ ਆ ਰਹੇ ਹਨ) ਮਦਦ ਨਾਲ ਠੋਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਵੀ ਬਦੇਸ਼ੀ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਇਕ ਮੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਅੰਗ ਹੈ । ਸੰਸਾਰ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਉਠ ਰਹੇ Counter Revolution ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਰੁਧ ਹਰ ਸੁਮਕਿਨ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਸਰਦਾਇਕ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਸੰਸਾਰ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਲਹਿਰ ਵਲੋਂ ਭਾਰਤੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਦਗਮੱਜੇ ਮਾਰੇ ਬਗੈਰ ਜਾਂ ਭੜਕਾਉ ਖਿਆਨ ਦਿਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਤੱਥ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ Counter Revolution ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

o ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਚਣੋਤੀਆਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਥੇ ਆਪਸੀ ਏਕਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਹੋਰਨਾ ਜਮਹੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੌਂਝੀ ਸੌਂਝ ਅਪਣਾਏ ਬਿਨਾਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਾਂਝੇ ਐਕਸ਼ਨ ਉਲੀਕੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਰਾਜੀਵ ਹਟਾਓ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਹਰ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਜਮਹੂਰੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਮੁਹਿਮ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

o ਪੰਜਾਬ ਮਸਲੇ ਦੇ ਜਮਹੂਰੀ ਹੱਲ ਲਈ ਸਾਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੂਲੀਅਤ ਵਾਲੀ ਗੋਲ ਮੇਜ਼ ਕਾਨਫਰੰਸ ਜਮਹੂਰੀ ਲਹਿਰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਹਾਇਕ ਹੋਵੇਗੀ । ਇਹ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਧਾਈ ਹੈ ।

ਗੁਰਜਰਨ ਸਿੰਘ

ਪਿਆਰੇ ਭਾ ਜੀ, ਸਮਤਾ ਦੇ ਮਾਰਚ ਅੰਕ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਰੋਸ਼ਨ ਲਾਲ ਆਹੂਜਾ ਦੀ ਚਿੱਠੀ "ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਰੇ ਗਲਤ-ਫਹਿਮੀ ਜਾਂ ਭੁਲੇਖੇ" ਪੜ੍ਹੀ। ਜਿਸ ਭਾਵਨਾ ਤਹਿਤ ਤੁਸਾਂ ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਛਾਪੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ-ਕਦਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਜੋ ਮਕਸਦ ਸੀ ਉਹ ਇਸ ਚਿੱਠੀ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਨਾਂ ਤਾਂ ਡਾਕਟਰ ਆਹੂਜਾ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਹੀ ਠੀਕ ਸੰਦਰਭ 'ਚ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਆਪਦੇ-ਮੱਤ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਕੋਈ, ਜਚਵੀਂ-ਦਲੀਲ ਖੋਜ ਹੀ ਦਿਤੀ ਹੈ ਅਸਲ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਮੱਸਿਆ ਉਪਰ ਹੀ ਮਿੱਟੀ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਤੁਹਾਡੀ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਕਸਦ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਇਸੇ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਵਿਸ਼ਵਾ ਨਾਥੁ ਤਿਵਾੜੀ ਦੀ ਇਕ ਲਿਖਤ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਡਾਕਟਰ ਤਿਵਾੜੀ ਨੇ ਇਹ ਲਿਖਤ ਅੱਜ ਤੋਂ ਪੂਰੇ 30 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਨ 1958 ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕੈਡਮੀ ਵਲੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ 'ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਸਰਬ ਹਿੰਦ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਨਫਰੰਸ' 'ਚ ਪੜ੍ਹੀ ਸੀ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਡਾਕਟਰ ਤਿਵਾੜੀ ਦੇ ਇਸ ਲਿਖਤ ਅੰਦਰਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਤਾਪ ਨਾ ਹੰਢਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ। ਜਿਥੇ ਇਹ ਲਿਖਤ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅੰਦਰਲੇ ਸੋਝੀ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਖੂਬ ਸਾਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਇਹ ਹਿੰਦੂ ਵਿਰਕਾਪੂਸਤਾਂ ਭੰਡਦੀ ਹੋਈ ਆਮ ਪੰਜਾਬੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਰਸਤਾ ਵੀ ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਸਮਤਾ ਦੇ ਅਪਰੈਲ ਅੰਕ ਵਿਚ ਛਾਪ ਕੇ ਧੰਨਵਾਦੀ ਬਣਾਓਗੇ। ਡਾਕਟਰ ਤਿਵਾੜੀ ਨੇ ਲਿਖਤ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ "ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਨਿਰਮਾਤਾ" ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਉਹੀ ਸਿਰਲੇਖ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜੋ ਡਾਕਟਰ ਆਹੂਜਾ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਦਾ ਸੀ ਭ ਵ "ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਰੇ ਗਲਤ-ਫਹਿਮੀ ਜਾਂ ਭੁਲੇਖੇ" / ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ

ਪਾਠਕ ਲੇਖਕ ਵੱਰਮ

ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਰੇ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ ਜਾਂ ਭੁਲੇਖੇ

ਡਾ: ਵਿਸ਼ਵਾ ਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ

ਬੋਲੀ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਦੀ ਉਪਜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭੂਗੋਲ ਜਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਏਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਦਾ ਕੀ ਧਰਮ ਹੈ—ਇਹ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਨਿਸਚਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਿਸਰ ਤੇ-ਫ਼ੈਕਨੋਨ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਈਸਾਈਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਅਰਬੀ ਹੈ, ਈਸਾ ਦੀ ਮਾਦਰੀ ਬੋਲੀ ਨਹੀਂ। ਪੰਜਾਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹੈ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਅਗਾਂਹ ਵਧੂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਤੇ ਏਸ ਦੀ ਲਿੱਪੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਨੂੰ ਉਹ ਸ਼ਨਮਾਨ ਨਹੀਂ ਪਰਾਪਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਇਕ ਸਾਂਝੀ ਬੋਲੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਇਕ ਧਰਮ ਜਾਂ ਵਿਰਕੇ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਜੋੜਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਾਸੀਆਂ, (ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ, ਸਿੱਖਾਂ) ਨੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਅਪਨਾ, ਦੂਜਿਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਬੋਲੀ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ੱਭਾ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਦੇਣ ਹੈ, ਪਰ ਅੱਜ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ

ਕਿ ਆਪਣੇ ਹਿੰਦੂ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜਿਸ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪ ਪਾਲ-ਪੋਸ਼ ਕੇ ਜਵਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅੱਜ ਉਸ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਕਈ ਸੌ ਸਾਲ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਬੋਲੀਆਂ, (ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਫ਼ਾਰਸੀ,) ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹਿਚਕਚਾਹਟ ਦੇ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਆਪਣੀ ਮਾਦਰੀ ਬੋਲੀ (ਪੰਜਾਬੀ) ਨੂੰ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਲਿੱਪੀ (ਗੁਰਮੁਖੀ) ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ। ਪੰਜਾਬ ਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਏਸ ਰੁਚੀ ਤੇ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਅਫਸੋਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੈ।

ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ, ਬੋਲੀਆਂ, ਅਖਾਣਾਂ, ਮੁਹਾਵਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਨੇ ਮੇਰੇ ਹਿੰਦੂ ਵੀਰਾਂ ਨੇ ਰਚੇ ਹੋਣਗੇ। ਲੋਕ-ਗੀਤ ਲੋਕ-ਦਿਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਅਮਰ ਨਗਮੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਲੋਕ ਦਿਲ ਕਦੇ ਵੀ ਧੜਕਣ ਨਹੀਂ ਰੁਕਦਾ ਤੇ ਇਹ ਧੜਕਣ ਹੀ ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਰਾਧਾ, ਹਿੰਦੂ ਰਸਮਾਂ ਦਾ ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ, ਏਸ ਗੱਲ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸਧਰਾਂ, ਚਾਅਾਂ, ਰੀਝਾਂ ਤੇ ਹਉਂਕਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭਣ, ਘੋਖਣ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਰੂਪ ਦੇਣ ਦਾ ਮਹਾਨ ਕੰਮ ਵੀ ਦੋ ਹਿੰਦੂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਸਰਨ ਦਾਸ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦੋਵਿੰਦਰ ਸਤਿਆਰਥੀ ਦੀਆਂ ਅਣਥੱਕ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਹੀ ਸਿੱਟਾ ਹੈ।

ਅੱਠਵੀਂ, ਨੌਵੀਂ ਤੇ ਦਸਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਜਦ ਪੰਜਾਬੀ ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ ਰੂਪ ਵਿਚੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਨਵੀਨ ਭਾਰਤੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਢਲਣ ਲੱਗੀ, ਉਸ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਜਨਮ-ਕਾਲ ਵਿਚ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਕਵੀ ਹਿੰਦੂ ਹੀ ਸਨ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਜੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਵਕਫਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਗੋਰਖ, ਚਰਪਟ, ਚੌਰੰਗੀ ਨਾਥ, ਮਛੰਦਰ ਨਾਥ, ਰਤਨ ਨਾਥ ਤੇ ਪੂਰਨ ਨਾਥ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਅੰਸ਼ ਝਲਕਾਰੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਦੁਨਿਆਵੀ ਅੰਸ਼ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ, ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ, ਤੇ ਕਿੱਸਾਕਾਰੀ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਮੌਢੀ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਕਵੀ ਦਮੋਦਰ ਹੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੋਕ ਕਹਾਣੀ 'ਹੀਰ-ਰਾਂਝਾ' ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਾਇਆ:—

“ਉਲਟੀ ਹੀਰ ਹੀਰੇ ਵਿਚ ਰਾਂਝਾ
ਹਾਲ ਨਾ ਜਾਣੇ ਕੋਈ
ਰਾਂਝਾ ਰਾਂਝਾ ਮੈਂ ਕੈਨੂੰ ਆਖਾਂ,
ਆਪੇ ਰਾਂਝਾ ਹੋਈ।
ਰਾਂਝਾ ਹੀਰ ਤੇ ਹੀਰ ਰੰਝੇਟੀ
ਰਤੀ ਫਰਕ ਨਾ ਹੋਈ,
ਆਖ ਦਮੋਦਰ ਭਾਇ ਇਸ਼ਕ ਦੀ
ਦੂਈ ਜਾਲ ਵਿਖੋਈ।” —ਦਮੋਦਰ

ਦਮੋਦਰ ਦੀ ਚਲਾਈ ਹੋਈ ਕਿੱਸਾ-ਕਾਰੀ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਜਿੰਨੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਕਵੀਆਂ ਵਿਚ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਸਾਇਦ ਹੀ ਹੁਣ ਤੀਕ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਾਹਿਤਕ ਪਰੰਪਰਾ ਹੋਈ ਹੋਵੇ : ਵਲੀ ਰਾਮ, ਭਗਤ ਛੱਜੂ, ਭਗਤ ਕਾਨ੍ਹਾ, ਦੌਲਤ ਰਾਮ, ਕਾਲੀ ਦਾਸ, ਮਟਕ ਅਗਰ ਆਦਿ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਕੀਤਾ।

ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪਰਸੰਗ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਸੇਵਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਾਲੇ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪੜਚੋਲੀਏ ਤੇ ਪਾਠਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਤੇ ਮਹਾਨ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲ ਸਕਦੇ। ਸ੍ਰੀ ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਪੁਰੀ, ਸ੍ਰੀ ਬਿਹਾਰੀ ਲਾਲ ਪੁਰੀ, ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਰਾਮ ਫਿਲੌਰੀ ਤੇ ਕਰਨਲ ਭੋਲਾ ਨਾਥ ਪੰਜਾਬੀ ਜਗਤ ਦੇ ਉਹ ਚਮਕਦੇ

ਮੌਤੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਵਿਆਕਰਣ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਕਾਰੀ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਕੋਰਸ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ ਨੂੰ ਧਰਮ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇ ਦਿਤੇ ਤੇ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਨਿਖਾਰਿਆ।

“ਹੁਣ ਪੰਜ ਸੱਤ ਗੱਭਰੂ ਮਿਲ ਕੇ ਛਪਾਰ ਦੇ ਮੇਲੇ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਏ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਡੱਬਾ ਖੋਸ ਅਰ ਕਿਸੇ ਤੋਲੇ ਸੂਤ ਦੇ ਡੋਰੇ ਵਾਲੀ ਚੁੱਤੋਹੀ ਕੱਢ ਕੇ ਉਪਰ ਲਈ। ਭਾਵੇਂ ਮਹੀਨਾ ਤਾਂ ਭਾਰੋਂ ਦਾ ਅਤ ਤੋਂਦੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਲਾਲ ਲੋਈ ਕਢ ਕੇ ਹੀ ਉਪਰ ਲਈ। ਕਿਸੇ ਐਹਾ ਸਾਂਗ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਤੇੜ ਤਾਂ ਹਰੇ ਗੁਲਬਦਨ ਦੀ ਸੁੱਥਣ ਅਰ ਗਲ ਵਿਚ ਖਾਸੇ ਦਾ ਕੁੜਤਾ ਅਰ ਉਪਰ ਮਾਸੜ ਤੇ ਮੰਗ ਕੇ ਬੰਦਰੀ ਛੀਟ ਦਾ ਰੂੰ ਭਰਿਆ ਕਾਂਦਰਾ ਫਰਗਲ ਚੋਗੇ ਦੇ ਥਾਂ ਲੈ ਲਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਦਿਨ ਤਾਂ ਰੋਹੀ ਦੇ ਸੇ, ਪਰ ਮੇਲੇ ਦੇ ਚ ਉ ਅਰ ਵਡ ਸਾਰੰਗੀ ਦੀ ਆਬਾਜ਼ ਨੇ ਗਰਮੀ ਤੋਂਦੀ ਮੂੰਹ ਨ ਸੁੱਝਣ ਦਿਤੀ।

—ਸ਼ਰਧਾ ਰਾਮ ਫਿਲੌਰੀ

ਨਵੀਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਹਿੰਦੂ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੇ ਕਮਾਲ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਲਾਲਾ ਧਨੀ ਰਾਮ ਚਾਗੜਕ, ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਕਵੀ ਹੈ।

“ਤੂੜੀ ਤੰਦ ਸਾਂਭ ਰਾੜੀ ਵੇਚ ਵਟ ਕੇ,
ਲੰਬੜਾਂ ਤੇ ਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕੱਟ ਕੇ।

... ..
... ..

ਕਛੇ ਮਾਰ ਵੰਝਲੀ ਅਨੰਦ ਛਾ ਗਿਆ,
ਮਾਰਦਾ ਦਮਾਮੇ ਜੱਟ ਮੇਲੇ ਆ ਗਿਆ।

—ਚ ਤਿਕੁ

ਲਾਲਾ ਜੀ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਭੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਪਿਆਰ ਹੋਰ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦ ਅਸੀਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਦੇ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ 'ਪਾੜੋ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰੋ' ਨੀਤੀ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਲਈ ਪਰੇਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਰਦੂ ਲਈ ਉਕਸਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦ ਪੰਜਾਬੀ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹੀ ਬੋਲੀ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਲਾਲਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਸਮਾਨ ਸਮਝ ਕੇ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ :

ਇਹੋ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਸਾਡੀ
ਮੌਤੀਆਂ ਦੀ ਖਾਨ ਸਾਡੀ

ਹੱਥੋਂ ਨਹੀਂ ਗੰਠਾਉਣੀ,
ਬੱਲੀ ਹੈ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਡੀ।"

—ਚਤ੍ਰਕ

ਚਤ੍ਰਕ ਜੀ ਦੀਆਂ 'ਚੰਦਨ ਵਾੜੀ' 'ਕੇਸਰ ਕਿਆਰੀ' 'ਨਵਾਂ ਜਹਾਨ' ਤੇ 'ਸੂਫੀ ਖਾਨਾ' ਪ੍ਰਸਿਧ ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਨ। ਲਾਲਾ ਕਿਰਪਾ ਸਾਗਰ ਕਰਤਾ ਲਕਸ਼ਮੀ ਦੇਵੀ, ਬਾਵਾ ਬਲਵੰਤ ਕਰਤਾ, 'ਮਹਾਂਨਾਥ ਅਮਰ ਗੀਤ' ਪੰਡਤ ਕਿਦਾਰ ਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ ਕਰਤਾ 'ਕਿਣਮਿਣ ਕਣੀਆਂ' ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਸਿੰਗਾਰਿਆ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪਿਛੋਂ ਜਦ ਹਿੰਦੂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਥਾਂ ਹਿੰਦੀ ਆਪਣੀ ਮਾਦਰੀ ਬੋਲੀ ਲਿਖਵਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਤਿਵਾੜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਿਆ :

ਸਾਡੀ ਮਾਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ,
ਸਿਧੀ ਸਾਦੀ, ਆਲੀ ਭੋਲੀ,
ਮਿੱਠੀ ਜਿਉਂ ਦੁੱਧ ਮਿਸਰੀ ਘੋਲੀ,
ਸਾਨੂੰ ਚੰਗੀ ਮੰਦੀ ਚੰਗੀ

ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਾਂ ਕਹਿਣੋਂ ਨਾ ਸੰਗੀ।" —ਤਿਵਾੜੀ

ਸਟੇਜੀ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਤੀਕ ਪੁਚਾਇਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਤ ਹੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਤੀਕ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਪੁਚਾਇਆ ਹੋਵੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਸੁੰਦਰ ਦਾਸ ਆਸੀ, ਬਰਕਤ ਰਾਮ ਯੂਮਨ, ਨੰਦ ਲਾਲ ਨੂਰਪੁਰੀ, ਕਿਰਪਾ ਰਾਮ ਨਾਜ਼ਿਮ, ਜਸਵੰਤ ਚਾਏ, ਦਿਆਲ ਚੰਦ ਮਿਗਲਾਨੀ, ਸ਼ਿਵਕੁਮਾਰ ਬਟਾਲਵੀ, ਵਿਸ਼ਵਾ ਨਾਥ, ਤਿਵਾੜੀ, ਪਰਕਾਸ਼ ਸ਼ਿਮਲਵੀ, ਵੇਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸ਼ਰਮਾ, ਕਰਿਸ਼ਨ ਅਸ਼ਾਂਤ, ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਕਾਮਯਾਬ ਸਟੇਜੀ ਕਵੀ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਨਾਵਲ ਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਹਿੰਦੂ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਪ੍ਰੋ. ਆਈ. ਸੀ. ਨੰਦਾ ਦਾ 'ਤੇਜ ਕੌਰ' ਤੇ 'ਮੁਰਾਦ' ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਦਾ 'ਕੱਕਾ ਰੋਤਾ', ਹਰਨਾਮ ਦਾਸ ਸਹਿਰਾਈ ਦਾ 'ਲੋਹਗੜ੍ਹ' 'ਅੱਧੀ ਰਾਤ' ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨਾਥ ਸ਼ਰਮਾ ਦਾ 'ਸਮੇਂ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ' ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਤਿਆਰਥੀ ਨੇ ਜਿਥੇ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ, ਕਵਿਤਾ ਰਚੀ ਓਥੇ ਮੌਲਿਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ-ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ। 'ਕੁੰਗ ਪੋਸ਼' 'ਦੇਵਤਾ ਡਿਗ ਪਿਆ' 'ਜੋਨਾ ਗਾਚੀ' ਸਤਿਆਰਥੀ ਦੇ ਸਫਲ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ।

ਏਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਘਟਨਾ ਪਰਧਾਨ ਨਾਟਕ ਲਿਖਿਆ, ਪਰ ਸਟੇਜੀ

ਨਾਟਕ ਦਾ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰੋ. ਆਈ. ਸੀ. ਨੰਦਾ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ 'ਸੁਭੱਦਰਾ', 'ਵਰ ਘਰ' 'ਬਲਕਾਰੇ' 'ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ' ਸਫਲ ਨਾਟਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਨਾਟਕਾਂ ਵਿਚ ਅੰਤਰ-ਪ੍ਰਾਂਤੀ, ਅੰਤਰ-ਦੇਸ਼ੀ, ਤੇ ਮਾਨਵੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਇਕ ਹੋਰ ਹਤਮਨ ਪਿਆਰਾ ਨਾਟਕਕਾਰ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕਾਂ ਨੂੰ ਸਟੇਜ ਕੀਤਾ। 'ਲੋਹਾ ਕੁੱਟ', 'ਸੈਲ ਪੱਥਰ', 'ਕੇਸਰੋ' 'ਨਵਾਂ ਮੁੱਢ' ਦੇ ਪਾਸੇ, 'ਬੋਬੋ' 'ਪੱਤਣ ਦੀ ਬੋੜੀ' 'ਸੱਤ ਚੋਣਵੇਂ ਇਕਾਂਗੀ' 'ਸੋਹਣੀ ਮਹੀਂਵਾਲ' ਗਾਰਗੀ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਅਮਰ ਦੇਣ ਹੈ। ਡਾ. ਰੋਸ਼ਨ ਲਾਲ ਆਹੂਜਾ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਕ੍ਰਿਤਾਂ ਰਾਹੀਂ 'ਪਰੀ-ਵਰਤਣ', 'ਸਿੱਧੋਗ', 'ਤਲਾਕ', 'ਵਿਕਾਸ' 'ਮੇਰੇ ਨੌਂ ਇਕਾਂਗੀ' ਤੇ 'ਗਾਧੀ' ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਅਮੀਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਾਹਿਤ ਆਲੋਚਨਾ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਪਿਤਾ ਵਿਚ ਡਾ. ਰੋਸ਼ਨ ਲਾਲ ਆਹੂਜਾ ਪ੍ਰੋ. ਵਿਦਿਆ ਭਾਸਕਰ, ਅਰੁਣ, ਪ੍ਰੋ. ਸੀਤਾ ਰਾਮ ਬਾਹਰੀ ਤੇ ਸੀਤਾ ਰਾਮ ਕੋਹਲੀ ਨੇ ਚੰਗਾ ਤੇ ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਲਿੱਪੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵੀ ਪਰਖਣ-ਯੋਗ ਹੈ। ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਜੀ. ਬੀ. ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਇਸ ਸਿੱਟੇ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਗੁਰੂ-ਕਾਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਿੱਪੀ ਦਾ ਬ੍ਰਾਹਮੀ ਨਾਲ ਦੂਰ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਏਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦਾ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉਹ ਪੁਰਾਣੇ ਵਸਨੀਕ ਹੀ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਏ। ਇਹ ਲੋਕ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਹੋਰ ਕੋਣ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਇਹ ਦਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀ ਲਿੱਪੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਧਾਰਮਕ ਲਿੱਪੀ ਮੰਨਣਾ ਤੇ ਏਸੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨੀ ਸਰਾਸਰ ਅਗਿਆਨਤਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਲਈ ਦਵਨਾਗਰੀ ਲਿੱਪੀ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਦੇਣੀ ਨਾ ਕੇਵਲ ਇਸ ਬੋਲੀ ਦੀ ਸੁੱਧਤਾ ਤੇ ਠੇਠਤਾ ਨੂੰ ਹੀ ਭੰਗ ਕਰੇਗੀ ਸਗੋਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਵਿਚ ਰਚੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਉਹੋ ਹਾਲ ਕਰੇਗੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਉਰਦੂ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਛਪੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਠੱਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਹਵਾਲਿਆਂ ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਜੇ ਕੋਈ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਜ਼ਿਦ ਕਰੇ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖੀ ਕਿਸੇ ਇਕ ਧਰਮ ਦੀ ਲਿੱਪੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਹਿੰਦੂਆਂ

ਦੀ ਲਿੱਪੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ 'ਸੀ' ਨਾ ਮਾਨੂੰ' ਵਾਲੀ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਕਹਾਂਗੇ, ਜਿਸ ਦਾ ਹੱਲ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕੀ, ਲੁਕਮਾਨ ਪਸੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕੇਗਾ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਹੋਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਆਰੰਭਕ ਜਮਾਤਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਕੀ ਹੋਵੇ? ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਗੈਰ-ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਇਹ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਵੇਗੀ, ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ ਪਰਾਪਤ ਕਰਨ, ਠੀਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੀ ਵਸੋਂ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਗ਼ੈਰ-ਆਦਰੀ ਬੋਲੀ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਪਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਕਠਨ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਸਵਲ ਨਿਹੱਲ ਵਿਦਿਅਕ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਅਵਿਗਿਆਨਕ ਤੇ ਤੰਗ-ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਾਨੀ-ਕਾਰਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਮਾਧਿਅਮ ਯੋਗ ਤੇ ਅਵਿਗਿਆਨਕ ਹੈ, ਠੀਕ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਸਬ-ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਚਾਹੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਦੇ ਹੋਣ, ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਤੋਂ ਛੁਟ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਬੋਲੀ-ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਪਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਯੋਗ ਨਹੀਂ।

ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਰੂਪ ਦੋਹਾਂ-ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹਿੰਦੂ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਅਮਰ ਦੇਣ-ਹੈ। ਜਿਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ-ਧਰਮ, ਪੁਰਾਣਿਕ ਗੱਲਾਂ, ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ, ਮਿਥਿਹਾਸ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੂਰਵਜਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੂ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੇ ਲਿਆ ਪੰਜਾਬੀ-ਬੋਲੀ ਦੇ ਘੇਰੇ ਨੂੰ ਫੈਲਾਇਆ ਹੈ, ਉਥੇ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੇ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੀ ਰੰਗਣ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸਾਂਝੀ ਕੌਮੀਅਤ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਦੇਣ ਜ਼ਬਾਨਦਾਨੀ ਦੀ ਹੈ ਜਿੰਨੀ ਟਕਸਾਲੀ, ਮੁਹਾਵਰੇਦਾਰ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਬੋਲੀ ਧਨੀ ਰਾਮ-ਚਾਤ੍ਰਕ, ਪ੍ਰੋ: ਆਈ. ਸੀ. ਨੰਦਾ, ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਆਦਿ ਨੇ ਲਿਖੀ ਹੈ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖੀ-ਹੋਵੇ।

ਉਪਰਲੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਲ-ਹੁਣ ਤਕ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਜਾਣਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਭੁਲੇਖੇ ਪੈਂਦੇ-ਰਹੇ ਹਨ, ਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ, ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਦੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਲੋਂ ਰਚਨਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਜਨਮ-ਕਾਲ ਵੇਲੇ ਸਾਰੇ ਕਵੀਆਂ ਦਾ ਹਿੰਦੂ ਹੋਣਾ, ਕਿੱਸਾ-ਕਾਵਿ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕਵੀ ਦਾ ਹਿੰਦੂ ਹੋਣਾ, ਵਿਆਕਰਣ ਤੇ ਕੋਸ਼ਾਕਾਰੀ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਮੁੱਢ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਇਸੇ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੋਣਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ-ਤੇ ਸਟੇਜ ਦੇ ਜਨਮ ਦਾਤਾ ਦਾ ਹਿੰਦੂ ਹੋਣਾ, ਇਹ-ਕੁਝ ਕੁ ਅਜਿਹੇ ਗੌਰਵਤਾਂ ਭਰੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੱਚ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਇਸ ਅਮੋਲਕ ਵਿਰਸੇ ਬਾਰੇ ਮਾਣ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕੌਮੀ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਅਪਣਾਈਏ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਭਵਿੱਖਤ ਨੂੰ ਉੱਜਲ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਅਗੇ ਹੋ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰੀਏ।

o

ਨਜ਼ਮ ਵਿਸਾਖੀ ਬਲਬੀਰ ਪਰਵਾਨਾ

ਉਂਜ ਇਹ ਵੀ ਇੱਕ ਦਿਨ ਈ ਹੈ।
ਆਮ ਦਿਨਾਂ ਵਰਗਾ
ਪਰ ਜਿਨਾਂ ਦਿਲਾਂ 'ਚ
ਧੜਕਦੀ ਲਾਲਸਾ ਹੋਵੇ ਜੀਉਣ ਦੀ
ਇਕ ਜੁਅੱਰਤ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ
ਇਕ ਪਰਤੀਕ
ਜਾਂ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਘੜੀ ਵੀ
ਸਿਰਫ਼ ਧੜਕਦੇ ਹੋਏ ਪਲੇ ਹੀ ਉਲੀਕਦੇ ਹਨ
ਦਿਸਦੇ ਦਿਆਂ 'ਤੇ ਪੰਜਾਂ
ਹਰ ਝੰਝੜ ਦਾ ਅਖੀਰ ਅੰਤ ਹੁੰਦਾ
ਤੇ ਹਰ ਜਬਰ ਦੀ ਇਕ ਸਮਾਂ-ਜੀਮਾ
ਪਰ ਉਹ ਜਿਹੜੇ ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਖਾਤਰ ਲੜੇ
ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਰਿਆਂ 'ਚ ਨਹੀਂ ਗਿਣੀ ਜਾਂਦੀ
ਗੋਬਿੰਦ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਉਹ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ

ਜਿਹੜੇ ਉਹਦੇ ਸੋਹਲੇ ਤਾਂ ਗਾਉ ਦੇ
ਪਰ ਜਬਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਲੜਨ ਵੇਲੇ
ਜਬਰ ਸਾਹਵੇਂ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਲੈਂਦੇ
ਹਾਂ, ਵਾਰਾਂ ਗੋਣੀਆਂ ਹੋਰ ਗਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਤੁਰਨਾ
ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਹੋਰ ਗਲ
ਵਿਸਾਖੀ : ਇਕ ਲੜਾਈ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ
ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ
ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਲੜਾਈ ਨਹੀਂ
ਨਾ ਕਿਸੇ ਮਜ਼ਬ ਦੀ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਮਜ਼ਬ-ਏ ਖਿਲਾਫ਼
ਪਰ.....
ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਬਾਝ ਹੋ ਗਏ
ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇਕ ਬੌਝ ਵਾਂਗ ਢੋ ਰਹੇ
ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਲੜਾਈ

o

“ਕਾਂਗਰਸ ਰਾਜ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਕਾਂਡ”

ਪੜ੍ਹੀਆ (ਬਿਹਾਰ) ਵਿਚ ਪੁਲਸ ਦਾ ਦਰਿੰਦਗੀ ਭਾਰਿਆ ਕਾਰਾ

—ਸੁਖਦਰਸ਼ਨ ਨੱਤ:

10 ਮਾਰਚ ਤੋਂ 15 ਮਾਰਚ ਸੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਨਾਟਕਾਂ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਬਿਹਾਰ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਬਿਹਾਰ ਦੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੁਲਸ ਦੀ ਇਸ ਦਰਿੰਦਗੀ ਵਾਲੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਦੀ ਬੜੀ ਚਰਚਾ ਸੀ। ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਜ਼ਾਮ ਵਿਚ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਖਵਾਲੇ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਥੱਲੇ ਡਿਗ ਸਕਦੇ ਹਨ ਇਹ ਕਾਰਨਾਮਾ ਇਹਦੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਂਡ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰੋਹ ਦੀ ਵੀ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਇਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਲਹਿਰ ਉਸਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਕਾਂਡ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਪੁਲਸੀਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰਵਾਇਆ, ਅਤੇ ਫੇਰ ਉਹਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਬਲਾਤਕਾਰੀ ਦੇ ਕੇਸ ਬਣਵਾ-ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਂਡ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਸਮਤਾ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਖਦਰਸ਼ਨ ਨੱਤ ਨੇ ਸਮਕਾਲੀਨ ਜਨਪਥ ਵਿਚੋਂ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਭੇਜੀ ਹੈ।

“ਸਾਡਾ ਕਸੂਰ ਕੀ ਸੀ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀ ਇੱਜ਼ਤ ਨਾਲ ਖਿਲਵਾੜਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ? ਸ਼ੀ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਜਾਨਵਰ ਹਾਂ? ਕੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਕੋਈ ਮਾਂ-ਭੈਣ ਨਹੀਂ?”.....ਗੁੱਸੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਘਿਰਣਾ ਵਿਚ ਡੁੱਬੀਆਂ ਪਿੰਡ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਦਿਲ-ਹਿਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਕੁਰਲਾਹਟ ਅੱਜ ਵੀ ਕੋਈ ਸੁਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਕਿੰਨਾ ਅਪਮਾਨਤ, ਹੀਣਾ ਅਤੇ ਹਨੇਰਾ ਹੋਵੇਗਾ ਇਸਦੀ ਅਤੇ 18 ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਅਕਹਿ ਜ਼ੁਲਮ-ਸਿਤਮ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਨ ਦਹਿਲ ਉਠਦਾ ਹੈ।

18 ਫਰਵਰੀ ਦੀ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਪੜ੍ਹੀਆ ਪਿੰਡ ਔਰਤਾਂ, ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਕੁਰਲਾਹਟ ਅਤੇ ਚੀਕ ਪੁਕਾਰ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ—ਜਦੋਂ ਜਸੀਡੀਹ ਥਾਣੇ ਦੇ ਵੱਡੇ ਥਾਣੇਦਾਰ, ਛੋਟੇ ਥਾਣੇਦਾਰ ਤੇ ਹੌਲਦਾਰ ਸਮੇਤ ਤਿੰਨ ਦਰਜਨ ਹਕਿਆਰਬੰਦ ਪੁਲਸੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਖੁੱਤ ਹੋ ਕੇ ਪਿੰਡ ਤੇ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਚੋਰ ਸਮਝਕੇ “ਚੋਰ ਚੋਰ” ਦਾ ਸ਼ੋਰ ਮਨਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਪੁਲਸੀਆਂ ਨੇ ਚੀੜ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ, “ਸਾਲਿਓ ਚੋਰ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਹਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿਉ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ ਆਏ ਹਾਂ?” ਇਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜ-ਸੱਤਾ ਦੀ ਬੰਦੂਕ ਤੇ ਲਾਠੀ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਖਾਕੀ ਵਰਦੀਧਾਰੀ ਸ਼ੈਤਾਨਾਂ ਨੇ ਲਗਾਤਾਰ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਤੱਕ ਸਮੂਹਕ ਬਲਾਤਕਾਰ, ਲੁੱਟ-ਮਾਰ ਅਤੇ ਕੁਟ-ਮਾਰ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁਲਸ ਵਾਲੇ ਜੈ ਰਾਮ ਯਾਦਵ (70 ਸਾਲ) ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਤੌੜ ਕੇ ਅੰਦਰ ਘੁੱਸ ਗਏ। ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੇ ਚੁਰਮੂ ਵਿਚ ਦਰਜਨਾਂ ਡਾਂਗਾਂ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਵਰ੍ਹਾ ਦਿੱਤੀਆਂ

ਗਈਆਂ। ਲਹੂ-ਲੁਹਾਣ ਜੈ ਰਾਮ ਦੀ ਗੁੱਦਾਂ ਵਿਚ ਡਿੱਠਾ ਪੱਕ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਘਰ ਵਿਚ ਸੂੱਤੀ ਜੈ ਰਾਮ ਦੀ ਬੇਟੀ ਰਾਧਾ ਦੇਵੀ (32 ਸਾਲ 2 ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮਾਂ) ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਰਾਧਾ ਦੇਵੀ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹਣ ਤੇ ਪੁਲਸੀਏ.ਛੱਤ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ। ਛੱਤ ਦਾ ਛੱਪਰ ਤੌੜ ਕੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਏ। ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਸੱਬਲ ਨਾਲ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਵੀ ਤੌੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਛੇ ਪੁਲਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਰਾਧਾ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਕੁੱਟ-ਮਾਰ ਕੇ ਤੌੜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਬੂਟਾਂ ਥੱਲੇ ਦੱਬ ਕੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਕੱਪੜਾ ਤੁੰਨ ਕੇ ਸਮੂਹਕ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਡਰ-ਨਾਲ ਰੋ ਰਹੇ ਰਾਧਾ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬੰਦਰਦੀ ਨਾਲ ਕੁੱਟ-ਕੇ ਵਿਕੜੇ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਰਾਧਾ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਗਹਿਣੇ ਲਾਹ ਲਏ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਘਰ-ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਗਿਆ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ੍ਰੀ ਮੰਤੀ ਦਰੀਆਂ ਦੇਵੀ (ਪਤਨੀ ਲੀਲੋ ਯਾਦਵ) ਦੇ ਘਰ-ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਤੌੜ ਕੇ ਪੁਲਸ ਉਸਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਘੁੱਸ ਗਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਦੀ ਕੁੱਟ ਮਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਸਦੀ ਗੱਦੀ ਵਾਲੀ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਵਗਾਹ ਮਾਰਿਆ। ਛੇ ਪੁਲਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਰਾਧਾ ਵਾਂਗ ਉਸ ਨਾਲ ਵੀ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕੀਤਾ, ਗਹਿਣੇ ਅਤੇ ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਮਾਨ ਲੁੱਟ ਲਿਆ। ਉਸ ਮਗਰੋਂ ਉਹ ਉਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਮਲੀ ਦੇਵੀ (30 ਸਾਲ) ਦਾ ਘਰ ਤੌੜ ਕੇ ਘੁੱਸ ਗਏ ਅਤੇ ਚਾਰ ਪੁਲਸੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਵੀ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਤਰਨੀ ਯਾਦਵ ਦੀ ਨੂੰਹ ਸੋਨਾ ਦੇਵੀ (18 ਸਾਲ) ਜੋ ਸਿਰਫ ਡੇਢ ਮਹੀਨਾ ਹੀ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸੁਸਰਲ ਆਈ ਸੀ—ਨਾਲ ਛੇ ਪੁਲਸੀਆਂ ਤੇ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਸੋਨਾ ਦੇਵੀ ਦੇ ਬੰਹੋਸ਼ ਹੋ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਵੀ ਪੁਲਸੀਏ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਅਲੰਗ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਮੰਤੀ ਯਾਦਵ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨਿਮੀਆ

ਦੇਵੀ (21 ਸਾਲ) ਨਾਲ, ਵੀ ਪੰਜ ਪੁਲਸੀਆਂ ਨੇ ਬਲਾਤ-ਕਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਘਰ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਲੁੱਟ ਲਏ। ਬਿਨਮਾ ਦੇਵੀ (28 ਸਾਲ) ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਚਾਰ ਪੁਲਸੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁੱਟ-ਮਾਰ ਕੀਤੀ। ਇਕ ਘਰ ਵਿਚ ਔਰਤਾ ਨੇ ਇਕ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਬਿਸਤਰਿਆਂ ਵਿਚ ਲਪੇਟ ਕੇ ਬਚਾਇਆ। ਜਦੋਂ ਪੁਲਸੀਆਂ ਨੇ 24 ਸਾਲਾ ਗੀਤਵਾਂ ਦੇਵੀ ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ, ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਗੱਦ ਵਿਚਲਾ ਨਵ-ਜੰਮਿਆ ਬੱਚਾ ਹੋ ਪਿਆ; ਪੁਲਸ-ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬਾਹਰ ਪਟਕਾ ਮਾਰਨ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦਿਤੀ! ਉਹ ਬੇਤਹਾਸ਼ਾ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਕੁੱਟ ਮਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਗਹਿਣੇ ਖੋ ਲਏ ਗਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਝੁਨੀਆ ਦੇਵੀ, ਦਮੀਆ ਦੇਵੀ, ਜਗੀਆ ਦੇਵੀ, ਪਰਜਤੀਆ ਦੇਵੀ, ਚਾਨ ਦੇਵੀ, ਵੀਨਾ ਦੇਵੀ, ਫੁਲੀਆ ਦੇਵੀ, ਅਨਪੀ ਦੇਵੀ ਅਤੇ ਰੋਸ਼ਮਾ ਦੇਵੀ ਆਦਿ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਪੁਲਸ ਨੇ ਅਸਲੀਲ ਹਰਕਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕੁੱਟ ਮਾਰ ਕਰਕੇ ਗਹਿਣੇ ਲੁਹਾ ਲਏ। ਪੁਲਸੀਆਂ ਨੇ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬਲਾਤਕਾਰ ਜਾਂ ਲੁੱਟ ਮਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਕਿ "ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰ ਲਓ, ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ।" ਤਾਂ ਔਰਤਾਂ ਰੋ-ਦੀਆਂ ਤੇ ਗਾਲਾਂ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕਹਿ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਤੁਹਾਥੋਂ ਵੱਡਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕੌਈ ਹੋਰ ਕੌਣ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਗੁੰਗੇ ਬਹਿਰੇ ਲੜਕੇ ਸਮੇਤ ਪੱਖਨ ਯਾਦਵ, ਲੀਲੋ ਯਾਦਵ, ਭੈਰੋ ਯਾਦਵ, ਫੁਲੋਸਵਰ ਯਾਦਵ, ਪ੍ਰਮੋਦ ਯਾਦਵ, ਲਾਡੂ ਯਾਦਵ, ਹੁੰਬੀ ਮਹਤੋ, ਤਰਨੀ ਯਾਦਵ, ਹਰੀ ਮਹਤੋ, ਸਹਿਦੂ ਮਹਤੋ, ਟੀਪਨ ਮਹਤੋ, ਜੋਗੇਂਦਰ ਮਹਤੋ ਆਦਿ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੁਲਸ ਨੇ ਭਿਆਨਕ ਕੁੱਟ ਮਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ 14 ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ।

ਕਈ ਗੁਆਂਢੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਛਾਪੇ ਮਾਰਨ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਪੁਲਸ ਨੇ ਕਈ ਘਰਾਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋੜੇ, ਲੁੱਟ ਮਾਰ ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਕੀਤੀ। ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਪੁਲਸ ਵਾਲੇ ਕਹਿ ਗਏ ਕਿ ਜੇ ਕੌਈ ਇਸ ਵਿਰੁਧ ਸ਼ੌਰ, ਸ਼ਰਾਬਾ ਜਾਂ ਵਿਰੋਧ ਕਰੇਗਾ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਆਵਾਂਗੇ।

ਪੜਰੀਆਂ-ਸੰਥਾਲ ਪਰਗਨਾ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਦੌਵ ਘਰ (ਬਿਹਾਰ) ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਮੀਂਦਾਰ ਜੰਕਸ਼ਨ ਤੋਂ 22 ਕਿਲੋ-ਮੀਟਰ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਸਥਿਤ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਪਥਰੀਲੀਆਂ ਚਟਾਨਾਂ, ਪਹਾੜੀਆਂ ਅਤੇ ਨਦੀਆਂ ਨਾਲ ਘਿਰੇ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਯਾਦਵ ਜਾਤੀ ਦੇ ਹੀ ਲੋਕ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗਰੀਬੀ, ਮੰਦਹਾਲੀ ਤੇ ਪਿਛੜਿਆ-ਪਨ ਹਰ ਘਰ ਤੋਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕਲਿਆਣ-

ਕਾਰੀ ਸਕੀਮਾਂ-ਇਲਾਜ ਤੇ ਸਿਖਿਆ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਅੱਜ ਤੱਕ ਇਥੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੀਆਂ। ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਤਾਂ ਪੂਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਨਾਮੋ-ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਲ ਵਿਚ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਹੜ੍ਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਘਿਰ ਕੇ ਇਹ ਇਲਾਕਾ, ਬਾਕੀ ਆਬਾਦੀ ਨਾਲ ਕੱਟਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਆਧਾਰ-ਧਾਨ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਉਹ ਪੱਥਰ ਤੋੜ ਕੇ ਜਾਂ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨਿਤ ਦਿਨ ਦੇ ਜੀਵਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ ਲੋਕ, ਗੁਆਂਢ ਦੇ ਪਿੰਡ ਪੁਨਾਸੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਹਫ਼ਤਾਵਾਰੀ ਬਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਹੀ ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ। ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸੀ, ਚੋਰੀ ਡਕੈਤੀ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਨ ਆਈਆਂ।

ਲੇਕਿਨ 1985 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਬਿਹਾਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅੱਜੇ ਨਦੀ ਉਤੇ ਪੁਨਾਸੀ ਡੈਮ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ, ਤਦ ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਆਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਡੈਮ ਨਾਲ ਪੜਰੀਆ ਅਤੇ ਆਲੋ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਡੈਮ ਦਾ ਪਾਣੀ ਇਕੱਠਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਜਾਂ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਜਾਣਗੇ ਜਾਂ ਟਾਪੂ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਣਗੇ। ਤਦ ਤੋਂ ਹੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਬਦਲਵੀਂ ਜਗਾ, ਜਾਇਜ਼ ਮੁਆਵਜ਼ਾ, ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਵਰਗੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਲਈ 1987 ਵਿਚ ਪੁਲਾਸੀ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪੁਲੀਸ ਕੈਂਪ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਬੱਸ ਇਥੋਂ ਹੀ ਜਨਤਾ ਅਤੇ ਪੁਲੀਸ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਸਥਾਈ ਅੰਤਰ ਵਿਰੋਧ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ, ਜੋ ਪੜਰੀਆ ਕਾਂਡ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆ।

ਸਥਿਤੀ ਲਗਾਤਾਰ ਬਿਗੜਦੀ ਗਈ। ਪੁਲੀਸ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਉਤੇ ਪੁਲਾਸੀ ਮਨ-ਮਾੜੀਆਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਪੁਲਾਸੀ ਵਿਚੋਂ ਪੁਲਸ ਕੈਂਪ ਕਾਇਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਆਏ ਦਿਨ ਪੋਡੂਆ ਦੇ ਮੁਰਗੇ-ਮੁਰਗੀਆਂ, ਬੱਕਰੇ-ਬੱਕਰੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨਾਜ ਹੜੱਪ ਲੈਣਾ ਸਧਾਰਨ ਗੱਲ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਬੋਚ ਕੇ ਰੁਪਏ-ਪੈਸੇ ਝਾੜ ਲੈਣਾ ਪੁਲੀਸ ਦੀਆਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਉਪਰੋਂ ਪੁਲਸ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਘੁੰਮ ਕੇ ਮੁਨਾਦੀ ਕਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਜਹਾ ਵੀ ਚੁੰ-ਚਾਂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ-ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਪੁਲਸ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਪਹਿਲੀ ਸੰਗਠਤ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਸੀ, ਪੁਲਾਸੀ ਦੇ ਜਾਗਰਤ ਗਰੀਬ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ। ਪੁਲਸ ਕੈਂਪ ਕਾਇਮ ਹੁੰਦੇ ਹੀ, ਪੁਲਸ ਨੇ ਚੌਕੀਦਾਰ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਗੁਆਂਡੀ ਪਿੰਡ ਦੀ ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ ਦਾ ਕੁਕ੍ਰਮ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਕਾਂਡ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗਰੀਬ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਅਗੇ ਹੋ ਕੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਪੁਲਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ "ਫਿਰਕੂ" ਕਰਾਰ ਦੇ ਕੇ ਨਿਖੜੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ। ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਦੀਆਂ ਕਾਫੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਜਦੋਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਜਨਤਾ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਵਧਦਾ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਠੰਡਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁਲਾਸੀ ਚੌਂ ਪੁਲਸ ਕੈਂਪ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਪਰ ਡੈਮ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਾਰਜ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਲਈ ਜਨਤਾ ਦਾ ਅੰਦੋਲਨ ਵੀ।

ਜਨਤਾ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰ ਸੁਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਲਈ 12 ਫਰਵਰੀ ਦੀ ਇਕ 'ਸਧਾਰਨ-ਜਹੀ' ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਅੱਗ ਉਤੇ ਤੇਲ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਪੜਰੀਆ ਨਿਵਾਸੀ ਜੋਗੇਂਦਰ ਮਹਤੋ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਪੰਜ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਗਵਾਲ-ਬੀਘਾ ਪਿੰਡ ਵਿਖੇ ਹੋਈ ਸੀ। ਸ਼ਾਦੀ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਅਨ-ਬਣ ਚੌ-ਜਾਣ ਕ੍ਰਾਰਨ, ਵਿਆਹ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਬਾਦ ਵੀ ਉਸਦੇ ਸਹੁਰਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਨਾ ਤੋਰਿਆ। ਇਸੇ ਦਰਮਿਆਨ 11 ਫਰਵਰੀ ਪੁਲਾਸੀ ਦੇ ਹਫਤਾਵਾਰੀ ਬਜ਼ਾਰ ਸਮੇਂ ਜੋਗੇਂਦਰ ਦੀ ਪਤਨੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਉਸ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਜਸੀਡੀਹ ਥਾਣੇ ਦਾ ਇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਅਤੇ ਚੌਕੀਦਾਰ, ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ 'ਕੁਝ ਕਮਾਈ' ਕਰਨ ਲਈ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜੋਗੇਂਦਰ ਦੀ ਪਤਨੀ ਅਨਪੀ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ-ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਚਲੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇੱਜ਼ਤ ਦਾ ਸੁਆਲ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਤਾੜ ਕੇ ਚੌਕੀਦਾਰ ਏਕ ਲਾਲ ਪਾਸਵਾਨ ਨੇ ਅਨਪੀ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਉਸ ਸਿਪਾਹੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਖਾ ਕੇ ਇਕ ਝੂਠਾ ਕੇਸ ਘੜਿਆ ਅਤੇ ਲੜਕੇ ਵਾਲਿਆਂ (ਜੋਗੇਂਦਰ ਦੇ ਪਰੀਵਾਰ) ਨੂੰ ਡਰਾ ਧਮਕਾ ਕੇ ਹੋਰ 'ਕਮਾਈ' ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਅਜਲੇ ਦਿਨ ਪੜਰੀਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੋਗੇਂਦਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਟੀਪਨ ਮਹਤੋ (50 ਸਾਲ) ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਪੈਸੇ ਝਾੜਨ ਲਈ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੁੱਟਣਾ ਮਾਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਟੀਪਨ ਦੀ ਚੀਖ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਲਾਵਾ ਬਣਕੇ ਫੁੱਟ ਨਿਕ-

ਲਿਆ। ਸਿਟੇ ਵਜੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਜੁਲਮ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਿਪਾਹੀ ਤੇ ਚੌਕੀਦਾਰ ਦੀ 'ਸੇਵਾ' ਕਰਕੇ ਪਿੰਡੋਂ ਦਫ਼ਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕੁੱਟ-ਖਾ ਕੇ ਸਿਪਾਹੀ ਜਸੀਡੀਹ ਥਾਣੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਅਤੇ ਪੁਲਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਲ ਦਿਖਾਈ ਅਤੇ ਹਾਲ-ਚਾਲ ਸੁਣਾਇਆ। ਬੱਸ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਭਾਵ ਹਫਤਾ ਭਰ ਤੋਂ ਹੀ ਪੁਲਸ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਬਣਾ ਰਹੀ ਸੀ।

ਪੜਰੀਆ ਕਾਂਡ ਰਚਣ ਪਿਛੇ ਪੁਲਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾਸ਼ਨ ਦਾ ਅਸਲ ਮਨੋਰਥ, ਡੈਮ ਉਸਾਰੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਨੋਬਲ ਤੋੜਨਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਪੜਰੀਆ ਨਿਵਾਸੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਅਗੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਕਾਂਡ ਇਕ ਵਾਰ ਮੁੜ ਸਾਬਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਚਾਹੇ ਬਿੰਦੋਸ਼ਵਰੀ ਦੂਬੇ ਦੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਭਗਵਤ ਝਾਅ ਅਜ਼ਾਦ ਦੀ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤਦ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਰੋਕੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ, ਜਦ ਤੱਕ ਪੁਲਸ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਸ਼ਨ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਇਸ ਕਾਂਡ ਨੇ ਪੁਲਸ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਨੰਗੇ ਚਿੱਟੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਚੀਕ ਚੀਕ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਸਰਕਾਰ ਅਜੇ ਵੀ "ਪੜਤਾਲ" ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੱਸ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਬਲਾਤਕਾਰੀ ਪੁਲਾਸੀਏ, ਸਿਰਫ ਫਿਟਕਾਰ ਖਾਣ ਦੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮੁਅੱਤਲੀ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ੋਭਾਮ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਹਨ।

ਜਿਥੇ ਪੜਰੀਆ ਕਾਂਡ ਨਾਲ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸੰਗਠਨ, ਰਾਜਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਤਬਕੇ ਖੱਲ ਉਠੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਅਤੇ ਇਨਸਾਫ ਦਾ ਮਾਦਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਉਥੇ ਅਤਿ ਦਰਜੇ ਦੀ ਬੇਸ਼ਰਮੀ ਦਾ ਪਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਿਆਂ "ਅਖਿਲ ਭਾਰਤੀ ਮਹਿਲਾ ਕਾਂਗਰਸ" ਦੇ, ਕਾਂਗਰਸ ਦੀਆਂ ਮੈਂਬਰ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਔਰਤਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਚਾਰ ਮੈਂਬਰੀ ਜਚ-ਦਲ ਨੇ ਪੜਰੀਆ ਵਿਖੇ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਹੋਏ ਸਮੂਹਿਕ ਬਲਾਤਕਾਰ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਥੇ ਸਿਰਫ ਲੁੱਟ-ਮਾਰ ਤੇ ਕੁੱਟ-ਮਾਰ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੀ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਤਿਹਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਝੂਠ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਯਾਦ ਰੱਖੇਗਾ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਔਰਤਾਂ ਨੇ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਔਰਤਾਂ ਲਿਖਦਿਆਂ ਵੀ ਘਿਰਣਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ) ਫਰਵਰੀ 1988 ਵਿਚ ਇਕੱਠੀਆਂ 29

ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਪੁਲਸ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਬਲਾਤਕਾਰ ਉਤੇ ਪਰਚਾ-ਪੋਸ਼ੀ ਕਰਨ ਲਈ, ਇਕ ਬੂਠਾ ਬਿਆਨ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਕੁਝ ਜਨਤਾ ਦੇ ਕੁਝ ਇਨਕਲਾਬੀ ਜਮਹੂਰੀ ਸੰਗਠਨ ਇਸ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਸੜਕਾਂ ਉੱਤੇ ਉੱਤਰ ਆਏ ਹਨ। ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਪਲਜ਼ ਫਰੰਟ ਦੇ ਇਸਤਰੀ ਵਿੰਗ ਨੇ ਇਸ ਕਾਂਡ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ, ਇਸਦੇ ਵਿਰੁਧ ਅੰਦੋਲਨ ਆਰੰਭ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਸੀ. ਪੀ. ਆਈ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਮਹਿਲਾ ਸਮਾਜ: ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਤਿੱਖੀ-ਪ੍ਰਤੀ-ਕਿਰਿਆ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅੰਦੋਲਨਕਾਰੀ, ਤਾਕਤਾਂ ਵਲੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਤਿੰਨ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਐਕਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ-ਪਹਿਲਾਂ, 8 ਮਾਰਚ ਦੇ "ਕੌਮਾਂਤਰੀ-ਇਸਤਰੀ ਦਿਵਸ" ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਬਿਹਾਰ ਵਿਚ "ਪੜ੍ਹੀਆ ਦਿਵਸ" ਵਜੋਂ ਮਨਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਦੂਜਾ-14 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਸਭਨਾਂ ਜ਼ਿਲਾ ਹੈਡ-ਕੁਆਟਰਾਂ ਉੱਤੇ ਮੁੱਖ-ਮੰਤਰੀ ਬਿਹਾਰ ਦਾ

ਪੁਤਲਾ ਸੜਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਤੀਜਾ 16 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਰਾਜ-ਧਾਨੀ ਪਟਨਾ ਵਿਖੇ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰਨਾ। ਮੰਗਾਂ ਹਨ-ਦੋਸ਼ੀ ਪੁਲਸ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ-ਤੁਰੰਤ-ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਤੇ ਸਖ਼ਤ ਤੋਂ ਸਖ਼ਤ ਸਜ਼ਾ ਅਤੇ ਪੀੜਤ ਪ੍ਰੀਵਾਰਾਂ ਨੂੰ 50-50 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪੈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ।

ਕੀ 12 ਸਾਲ ਤੋਂ 50 ਸਾਲ ਤੱਕ ਦੀ ਉਮਰ ਵਾਲੀਆਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀਆਂ 22 ਮਾਵਾਂ, ਭੈਣਾਂ ਦੀ ਚੀਕ ਪੁਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਧਰਵਾਸ ਮਿਲੇਗਾ? ਇਸਦਾ ਜਵਾਬ ਅਤੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਇਸਤਰੀ ਦਿਵਸ ਦੀ ਸੰਕਲਪਤਾ ਇਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨਸਾਫ਼ ਲਈ ਜੰਗ ਦੇ ਬਿਗਲ ਵੱਜੇ ਅਤੇ ਸਭੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਖਾੜਕੂ ਮੌਰਚਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ!

(ਹਿੰਦੀ ਸਪਤ ਹਿਕ 'ਸਮਕਾਲੀਨ ਜਨਮਤ' ਵਿਚ ਛਪੇ ਨਵੰਦੂ ਅਤੇ ਅਨਿਸਅੰਜੁਮਨ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ)

**ਚਿੱਟੀ ਪੱਗ ਰੰਗਾ
ਗੁਰਮੀਤ ਹਿਯਾਤਪੁਰੀ.**

ਚਿੱਟੀ-ਪੱਗ-ਰੰਗਾ ਲੈ-ਬਾਪੂ
ਚਿੱਟੀ-ਪੱਗ ਰੰਗਾ
ਅੱਗੇ-ਵਧੂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲਾ
ਪੱਗ ਨੂੰ ਰੰਗ ਲਵਾ...
ਚਿੱਟਾ ਰੰਗ ਉ ਜ.ਅਮਲ. ਦਾ ਚਿੰਨ ਹੈ
ਪਰ ਏਥੇ ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਭਿੰਨ ਹੈ
ਚਿੱਟੀ ਪੱਗ ਕੁੜੀਆਂ ਲਈ ਡਰ ਹੈ
ਚਿੱਟੀ ਪੱਗ ਹੀ ਕੁੜੀਆਂ ਲਈ ਜਿੰਨ ਹੈ
ਚਿੱਟੀ ਪੱਗ ਤੋਂ ਸਹਿਮੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ
ਘੱਟੀ ਰੱਖਣ ਸਾਹ.....
ਚਿੱਟੀ ਪੱਗ ਦੀ ਰੀਤੇ-ਪੁਰਣੀ
ਢੂੰਡਣ ਜਾਵੇ-ਧੀ ਦਾ ਹਾਣੀ
ਸਪਰਾਂ ਹੱਥ ਵਿਚੋਲੇ ਹੋਵਣ
ਆਸਾਂ ਉਤੇ ਫਿਰਦਾ ਪਾਣੀ
ਚਿੱਟੀ ਪੱਗ ਹੀ ਮੱਥੇ ਦਿੰਦੀ
ਮਨਖੱਟ ਵਰ ਲਾ.....
ਚਿੱਟੀ ਪੱਗ ਇਹ ਹਮੀ ਭਰਦੀ
ਸੋ ਹੋਵੇ-ਜੋ ਰੱਬ ਨੂੰ ਭਾਵੇ

ਚਿੱਟੀ ਪੱਗ ਹੀ ਬੋਹੁੰ ਤੇ ਫਲ
ਕਰਮ ਸਮਝ ਕੇ ਬੋਲੀ ਪਾਵੇ
ਜਦੋਂ ਕਿ ਜੋਬਨ ਹੋਂ ਤੇ ਹੁੰਦਾ
ਹਾਣ ਦੇ ਵਰ ਦਾ ਚਾਅ.....
ਚਿੱਟੀ ਪੱਗ ਤੋਂ ਇਕ ਵਾਰ ਜੇ
ਕੋਈ ਦੇਵੇ ਕੋਲ ਕੁਰਾ
ਬਾਪੂ ਆਖੇ ਬਰਨ ਨਾ ਜਾਵੇ
ਬਾਕੀ ਸਾਨੂੰ ਨਈ ਪ੍ਰਵਾਹ
ਤਾਈਉਂ ਤੇ ਅੱਜ ਦਾਜ ਦੇ ਭੁੱਖੇ
ਜੀ-ਦੀਆਂ ਦੱਣ ਜਲਾ.....
ਖਾਨ ਦਾਨੀ ਚਿੱਟੀ ਪੱਗ ਆਖੇ
ਚੁੱਪ ਰਹਿ ਪੀਏ ਦਾਗ ਨਾ ਲਾ
ਪਰ ਬਾਪੂ ਜੀ ਕਦ ਤੱਕ ਧੀਆਂ
ਸੜ 2 ਹੋਈ ਜਾਣ ਸਵਾਹ
ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਭ ਭੈਣਾਂ ਨੇ ਰਲਕੇ
ਦੇਣਾ ਹੱਕ ਦਾ ਬਿਗਲ ਵਜਾ
ਉਂ ਵੀ ਰੰਗ ਲੁਆ ਲੈ ਬਾਪੂ
ਛੋੜੀ ਪੱਗ ਰੰਗਾ
ਅੱਗੇ-ਵਧੂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲਾ
ਪੱਗ ਨੂੰ ਰੰਗ ਲਵਾ.....

(ਇਸਤਰੀ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ਸਮਰਪਤ)

ਪੰਜਾਬ ਲੋਕ ਸਭਿਆਚਾਰ ਮੰਚ ਸਲਾਨਾ ਸੂਬਾਈ-ਸਥਾਪਨਾ ਦਿਵਸ ਲੋਹੀਆਂ ਵਿਖੇ 3-ਅਪਰੈਲ-1988 ਐਤਵਾਰ, ਗੀਤ, ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਨਾਟਕ ਸਮਾਗਮ, ਸਥਲ-ਤਰਕਾਰੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਲੋਹੀਆਂ, ਸਮਾਂ-ਸਵੇਰੇ-10 ਵਜੇ, ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ
 0 ਅੰਸਿਤਸਰ ਸਕੂਲ ਆਫ ਡਰਾਮਾ 0 ਲੋਕ ਰੰਗ ਮੰਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ (ਡਾ. ਆਤਮਜੀਤ) 0 ਲੋਕ ਸੰਗੀਤ ਮੰਡਲੀ ਭਾਦੋੜ-
 ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਬਜਿੰਦਰ ਕੇਦਾਰ ਸਕੱਤਰ

ਜਸਪਾਲ ਜੱਸੀ ਵਲੋਂ ਭੇਜੀ ਗਈ ਇਕ ਲਿਖਤ ਅਸੀਂ ਛਾਪ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਫ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਮਤਾ ਵਿਚ ਜੋ ਲਿਖਤ ਛਪਦੀ ਹੈ। ਉਹਨੂੰ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕੇਂਦਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਦੀ ਨਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਏ। ਇਨਕਲਾਬੀ ਕੇਂਦਰ ਪੰਜਾਬ ਇਕ ਜਮਹੂਰੀ ਥਾਵਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਨਵੀਨਰ ਭਾਵੇਂ, ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹਾਂ, ਪਰ ਅੱਜ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਜੋ ਮੌਰੀ ਜਾਤੀ ਰਾਏ ਹੈ, ਉਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਵੀ ਹੋਵੇ। ਮੌਰੀ ਜਾਤੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਧਿਰ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਕਾਰਕੁੰਨ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਜੋ ਸਿਆਸੀ ਵਰਤਾਰਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਥਲੱਗ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਸਹੀ ਪੁਣੇ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਇਨਕਲਾਬੀ ਦਮਗਜਿਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਵੱਕਤ ਕੱਟੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਸਲੀਅਤ ਕੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਕੀ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਕਿਸ ਪੜਾਅ ਤੇ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਜਸਪਾਲ ਜੱਸੀ ਦੀ ਇਹ ਲਿਖਤ ਉਸੇ ਮਾਨਸਕਤਾ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦੋ ਬੰਦੂਕਧਾਰੀ ਧਿਰਾਂ (ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ) ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਜੋ ਆਪਸੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਜਾਂ ਲੈਣ ਦੇਣ ਚਲਦਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਪੜਾਅ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਜਸਪਾਲ ਜੱਸੀ ਜੇਕਰ 'ਸੰਘਰਸ਼' ਅਤੇ 'ਵਿਰੋਧਤਾ' ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਫਰਕ ਰਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਅਤੇ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਹਿੱਟ ਲਿੱਸਟ' ਵਰਗੀ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਅਗੇ ਗੋਡੇ ਟੇਕ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਮੰਦ ਭਾਗੀ ਗਲ ਹੈ, ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਮਤਾ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਮੌਰੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਜਸਪਾਲ ਜੱਸੀ ਦੀ ਇਸ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਵੀ ਪੜਨ ਅਤੇ ਜੋ ਸਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਤੋਂ ਅਗਵਾਈ ਲੈਣ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਦੇਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਨਕਲਾਬੀ ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਵੱਡਾ ਮੰਤਵ ਇਨਕਲਾਬੀ ਧਿਰਾਂ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸੀਮਤ ਹੱਦ ਤਕ ਸਾਂਝੇ ਐਕਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਥੜਾ ਮੁਹੀਯਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਹ ਫਰਜ਼ ਮੈਂ ਇਹਦੇ ਕਨਵੀਨਰ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਯੋਗਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਭਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੌਰਾ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕੇਂਦਰ ਵਰਗੇ ਥੜੇ ਨੇ ਹੀ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣੀ ਹੈ। ਇਨਕਲਾਬੀ ਜਦੋਂ ਏਕਤਾ ਦੇ ਅਮਲ ਵਲ ਵਧਣਗੇ, ਤਾਂ ਹੀ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਸਰਦਾਇਕ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਮੈਂ ਚਾਹਵਾਂਗਾ ਕਿ ਮੌਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਟਿਪਣੀ ਵੇਲੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਖਾਹਮਖਾਹ ਵਿਚ ਨਾਂ ਘਸੀਟਿਆ ਜਾਏ। ਆਖਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹਵਾਂਗੀ ਕਿ ਇਨਕਲਾਬੀ ਖਬਾਰਥਵਾਦੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਰੁਮਾਂਸਵਾਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਅਸਲੀਅਤ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੈਂਤੜੇ ਅਤੇ ਨੀਤੀਆਂ ਘੜਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ

1. ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਖਿਲਾਫ ਸੰਘਰਸ਼ ਤਿਆਗਣ ਦਾ ਐਲਾਨ

ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਅਪਣਾਏ ਨਰਮ-ਵਿਲ ਰਵੱਈਏ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਇਕ ਕਦਮ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਸਾਬੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਖਿਲਾਫ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕਰਨ ਦੀ ਨਸੀਹਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਨਸੀਹਤ 'ਸਮਤਾ' ਦੇ ਫਰਵਰੀ ਅੰਕ 'ਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਚ ਦਰਜ ਹੈ।

"ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਨਿਖੇਧੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ—ਲੋਕ ਰਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ

ਲਾਮਬੰਧ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਕੋਈ ਸਿੱਧਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਬਣਦਾ ਨਹੀਂ, ਸਿੱਧਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਸਟੇਟ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹੀ ਲਾਮਲੰਦ ਹਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ.....ਲੋਕ ਰਾਏ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰਨਾ ਇਕ ਅਮਲ ਹੈ। ਸੰਘਰਸ਼ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰਨਾ ਦੂਜਾ ਅਮਲ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੂਰਾ ਸਾਫ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਸਹੀ ਪੈਂਤੜਾ ਲੈ ਸਕਾਂਗੇ। ਵਿਰੋਧ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਫਰਕ ਸਮਝਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।" (ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਸਾਡਾ)

ਜੋ ਸਾਬੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਮੁਤਾਬਕ ਹੁਣ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਖਿਲਾਫ "ਸੰਘਰਸ਼ ਲਾਮ-ਬੰਦ ਕਰਨ" ਦਾ ਅਮਲ ਚਲਾਉਣਾ "ਪੰਜਾਬ ਦੀ

ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਸਹੀ ਪੈਂਤੜਾ" ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਨਕਲਾਬੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਲੋਂ ਅਜਿਹਾ "ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਬਣਦਾ ਨਹੀਂ।" ਪਰ ਕਿਉਂ? ਕੀ ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਮਹੂਰੀ ਹੱਕ? ਅਤੇ ਬੇਗੁਨਾਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ 'ਤੇ ਝਪਟਣਾ ਤਿਆਗ ਦਿਤਾ ਹੈ? ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿਛਾਖੜੀ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਫਿਰਕੂ ਫਾਸ਼ੀ ਰਾਜ ਮੜ੍ਹਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਤਿਆਗ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ? ਜਾਂ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਸੰਘਰਸ਼ ਕੀਤੇ ਬਗ਼ੈਰ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਖਾਤਰ ਅਪਨੇ ਜਾਨ ਮਾਲ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨੀ ਸੌਭਵ ਹੋ ਗਈ ਹੈ? ਕੀ ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤ-ਗਰਦਾਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਸਟੇਟ ਖਿਲਾਫ਼ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਕੇ—ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਦੀ ਫਿਰਕੂ ਪਿਛਾਖੜੀ ਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹਿਆਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? "ਸਮਤਾ" ਦੇ ਮਾਰਚ ਅੰਕ 'ਚ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਹੋਰੀਂ ਖੁਦ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਸੰਘਰਸ਼ "ਜੇਕਰ ਜਨੂੰਨਵਾਦ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਲੜਿਆ ਜਾਏ... ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਫਲਸਫੇ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਫਾਸ਼ੀ ਰੁਚੀਆਂ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।" ਕੀ ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਦਾ "ਸੰਘਰਸ਼" ਅਜਿਹਾ ਹੀ "ਫਾਸ਼ੀ ਰੁਚੀਆਂ" ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਕੀ ਇਹ "ਫਾਸ਼ੀ ਰੁਚੀਆਂ" ਸਿਰਫ਼ ਫਲਸਫੇ ਖੇਤਰ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਾ ਰਹਿ ਕੇ ਹਕੀਕੀ ਫਾਸ਼ੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ? ਕੀ "ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਬੰਦ" ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਸ ਫਾਸ਼ੀ ਤਾਕਤ ਖਿਲਾਫ਼ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਕਾਰਜ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਅਪਨੇ ਜਾਨ ਮਾਲ ਤੇ ਜਮਹੂਰੀ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਸੌਭਵ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਅਮਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਬਾਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਇਹਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਨਕਲਾਬੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੋਂ ਵਰਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਲੀਲ ਇਹ ਹੈ :

"ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜੀ ਕਤਲੋਗਰਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਵੀ ਸੌ ਫੀ ਸਦੀ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਦੀ ਹੀ ਦੇਣ ਹੈ..... ਹਕੂਮਤੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਨੂੰ ਅਤੇ ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਨੂੰ ਇਕੋ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹਕੂਮਤੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਦਾ ਇਕ ਅਟੁਟਵਾਂ ਅੰਗ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਇਸ ਸਟੇਟ ਦੇ ਅਮਲ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ

ਸੌ ਫੀ ਸਦੀ ਗਲਤ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਟੇਟ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਦੇ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੇ ਦਰਬਾਰੇ ਇਨਾਮ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਗਰਦਾਂ ਲਈ ਇਨਾਮ ਦੂਜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਨ।" (ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਸਾਡਾ)

ਅਸੀਂ ਸਾਥੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਦੇ ਫਿਰਕੂ ਫਾਸ਼ੀ ਕਿਰਦਾਰ ਅਤੇ ਸੋਚਣੀ ਦਾ, "ਫਲਸਫੇ ਦੇ ਸੰਦਰਭ 'ਚ" "ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਬੰਦ" ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ "ਫਾਸ਼ੀ ਰੁਚੀਆਂ" ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਤਲੋਗਰਤ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਜੇ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਕਤਲੋਗਰਤ ਸੌ ਫੀ ਸਦੀ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਦੀ ਹੀ ਦੇਣ" ਕਿਵੇਂ ਹੈ? ਤੇ ਜੇ ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਦੇ ਫਿਰਕੂ ਫਾਸ਼ੀ ਕਿਰਦਾਰ ਦਾ ਇਸ ਕਤਲੋਗਰਤ 'ਚ ਕੋਈ ਰੋਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸੌ ਫੀ ਸਦੀ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਦੀ ਹੀ ਦੇਣ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜੇ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ "ਹਿਟ ਲਿਸਟ" ਤੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਚੈਲੰਜ ਕਰਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਿਉਂ ਲਿਖ ਰਹੇ ਸਨ?

ਇਹ ਗੱਲ ਸਹੀ ਹੈ ਕਿ ਹਕੂਮਤੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਦੇ ਵਧਣ ਫੂਲਣ ਲਈ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਪਰ ਇਸਦਾ ਉਲਟ ਪੱਖ ਵੀ ਓਨਾ ਹੀ ਸਹੀ ਹੈ ਯਾਨੀ ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ, ਹਕੂਮਤੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਦੇ ਵੱਧਣ-ਫੂਲਣ ਲਈ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦੋਵੇਂ ਕਿਸਮ ਦੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਇਕ ਦੂਜੀ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕਿਸਮ ਦੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਿਛਾਖੜੀ ਕਿਰਦਾਰ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰੱਖੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਅੰਚਰ ਸਿੱਖ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਵਲੋਂ ਫਿਰਕੂ ਕਤਲਾਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ ਸੀ—ਉਸ ਮੌਕੇ ਸਿੱਖ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਕੂਮਤੀ ਜ਼ਬਰ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਇਸਦੇ ਹੱਲੇ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਿ ਅਤੇ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹੇਠ ਪ੍ਰਵਰਜ ਪਾਈ ਸੀ। ਅੱਜ ਹਕੂਮਤੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਅਤੇ ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਿਰਾਪੁਰ ਇਕ ਦੂਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ—ਅਚੇਤਨ ਹੀ ਇਸਦੀ ਸਫਾਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵਰਤਾਰੇ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਸੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤਾਕਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਵੀ ਮਹਿਜ਼ ਉਸ

ਵਰਤਾਰੇ ਦੀ ਹੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ—ਇਸ ਸੰਬੰਧਤ
 ਤਾਕਤ ਦਾ ਜਮਾਤੀ ਕਿਰਦਾਰ ਫੈਸਲਾਕ੍ਰਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ
 ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵਾਸ਼ੀ ਤਾਕਤ ਹੀ,
 ਹਮੂਮਤੀ ਜ਼ਬਰ ਦਾ ਜਵਾਬ ਲੋਕਾਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਵਾਸ਼ੀ
 ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਜਾਂ ਹੱਲੇ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ
 ਅਤੇ ਕੋਈ ਲੋਕ ਦੁਸ਼ਮਣ ਜਾਬਰ ਹਕੂਮਤ ਹੀ ਕਿਸੇ
 ਵਿਰਕੂ ਤਾਕਤ ਦੀਆਂ ਹਿੰਸਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦਾ ਜਵਾਬ
 ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਕਟਕ ਚਾੜ੍ਹਕੇ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ
 ਅੱਗੇ ਲੋਕਾਂ ਖਾਤਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਗੱਲ ਆਪਣੇ ਹਿੱਤਾਂ
 ਅਤੇ ਜਮਹੂਰੀ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨਾ ਹੈ—ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ
 ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਸਿਓਂ ਪੈ ਰਹੀਆਂ ਝਪਟਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ
 ਬਣਦਾ ਹੈ—ਜੇ ਪਲ ਦੀ ਪਲ ਇਹ ਗੱਲ ਬੂਠੀ ਮੂਠੀ
 ਫਰਜ਼ ਵੀ ਕਰ ਲਈ ਜਾਵੇ ਕਿ ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤ-
 ਗਰਦੀ ਨਿਰਾ ਸਟੇਟ ਦੇ ਅਮਲ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਹੈ ਤਾਂ
 ਵੀ ਅਮਲੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਸਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਰਾਖੀ
 ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜ ਬਣਦਾ ਹੈ।
 ਕਿਸੇ ਹਲਕੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੋਲਗਾਮ
 ਬੁਰਕ ਭਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ
 ਕਿ ਇਹ ਵਿਚਾਰਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਹਲਕੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੇ ਵੱਢਣ
 ਕਰਕੇ ਹਲਕ ਗਿਆ ਹੈ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ ਦਲੀਲ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਕਿ
 "ਸਟੇਟ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਦੇ ਜੰਮੇਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੇ
 ਦਰਬਾਰੇ ਇਨਾਮ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਖਾਲਸਤਾਨੀ
 ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਲਈ ਇਨਾਮ ਦੂਜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਨ"—
 ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਹੋ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਥੀ
 ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਅਜਿਹੀ ਦਲੀਲ ਸ਼ੁੱਭਾ ਨਹੀਂ
 ਦਿੰਦੀ ! ਲੋਕ ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਖਿਲਾਫ਼
 ਸੰਘਰਸ਼ ਨਾ ਕਰਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ
 ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਤਲਾਂ ਲਈ ਪੁਲਸੀਆਂ
 ਵਾਂਗ ਸਰਕਾਰੇ ਦਰਬਾਰੇ ਇਨਾਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ ! ਇਹ
 ਹੈ ਜੋ ਸਾਥੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਧਿਰ
 ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ !!

ਇਥੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ
 ਸਮਾਜਿਕ ਤਾਕਤ ਖਿਲਾਫ਼ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ
 ਲੋੜ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਕਿ ਇਹ
 ਹਕੂਮਤੀ ਜਬਰ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ—ਸਗੋਂ
 ਇਹ ਗੱਲ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ
 ਨਾਲ ਇਸ ਤਾਕਤ ਦਾ ਕੀ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ
 ਵਲੋਂ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਸਮਾਜਿਕ ਰੱਲ ਨਿਭਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ
 ਹੈ। ਰਾਜ ਭਾਗ ਦੀ ਵੰਡ ਲਈ ਪਿਛਾਂਹ ਖਿੱਚੂ ਜਮਾਤਾਂ
 ਦੇ ਆਪਸੀ ਭੇੜ ਅੰਦਰ ਰਾਜ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ

ਕੋਈ ਅਲੋਕਾਰ ਵਰਤਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਸੇ
 ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਅਤੇ ਰੋਲ ਦੇ ਲੋਕ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾ
 ਹੋਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ।

ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਨੂੰ
 ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਦਾ "ਇਨਾਮ" ਨਾ
 ਮਿਲਣ ਦਾ ਸੁਆਲ ਹੈ ਇਸ "ਵਿਤਕਰੋ" ਦੇ ਦੂਰ ਹੋਣ
 ਦੇ ਵੀ ਆਸਾਰ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।—ਇਹ "ਇਨਾਮ"
 ਅਜੇ ਤੱਕ ਇਸੇ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਿਆ
 ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਕਾਲੀ ਕਮਾਈ
 ਦਾ "ਇਨਾਮ" ਮੰਗਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਪਿਛਾਖੜੀ
 ਧਿਰਾਂ 'ਚ ਸ਼ਰੀਕਾ ਭੇੜ ਚਲਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ
 ਗੱਲ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿੱਖ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ
 ਨੇ ਵਿਆਪਕ ਪੈਮਾਨੇ 'ਤੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਤਲਾਂ ਦੀਆਂ
 ਹੱਤਿਆਵਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਾਜ ਭਾਗ 'ਚ ਆਪਣੇ
 ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਹੱਕ ਤੰਸਲੀਮ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ
 ਨਾਲ ਸੰਦੇਬਾਜ਼ੀ ਦਾ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।
 ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਸਾਥੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ
 ਸਿੰਘ ਦੀ ਖੁਦ ਅਚੇਤਨ ਹੀ ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ
 ਨੂੰ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਤਿਆਵਾਂ ਦਾ ਇਨਾਮ
 ਦਵਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕਤਾਰ 'ਚ ਜਾ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ।
 "ਸਮਤਾ" ਦੇ ਮਾਰਚ ਅੰਕ 'ਚ ਸਾਥੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ
 ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਮਸਲੇ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਗੋਲਮੇਜ਼ ਗੱਲਬਾਤ
 ਦੀ ਮੰਗ ਵਿਰ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਦੁਹਰਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ
 ਗੱਲ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ
 ਇਸ ਗੱਲਬਾਤ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ :

"ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ-ਲੇਖਕ) ਨਜ਼ਰ
 ਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਿਛਲੇ 8-10 ਸਾਲਾਂ
 ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ (ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ) ਕਮਅਜ਼ਕਮ
 ਇਹ ਸਾਬਤ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਕ
 ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਹਨ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਭਵਿੱਖ
 ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਝੌਤੇ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ
 ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਦਲੀਲ ਇਹ ਦਿੱਤੀ
 ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿੰਸਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿਚ
 ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਉੱਠ ਕੇ ਬੰਦੂਕਾਂ
 ਚੁੱਕ ਲਵੇਗਾ ਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ।
 ਦਲੀਲ ਠੀਕ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਅਸਲੀਅਤ
 ਹੈ ਉਹ ਮੰਨਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ 'ਕੋਈ ਵੀ'
 ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਉਹਦੀ ਹੋਂਦ
 ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।"

ਸੋ ਸਾਥੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ "ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ" ਹੁਣ ਮਹੱਤਤਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ "ਪਿਛਲੇ 8-10 ਸਾਲਾਂ 'ਚ" ਨਿਰਦੋਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਤਲਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦਰਸਾ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੂਨੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਮੁਜਰਮ ਵਲੋਂ ਇਸਨੂੰ ਕਟਹਿਰੇ 'ਚ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰਨ ਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਸਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੁਆਉਣ ਯਾਨੀ ਅਣਗਿਣਤ ਬੰਗੁਨਾਹਾਂ ਦੇ ਵਹਾਏ ਲਹੂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਵਟਾਉਣ ਲਈ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਲਈ ਲੜ ਰਹੀਆਂ ਪਿਛਾਖੜੀ ਧਿਰਾਂ ਵਲੋਂ ਕਿਸੇ ਗੱਲਮੇਜ਼ ਗੱਲਬਾਤ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੰਦੇਬਾਜ਼ੀ ਪੰਜਾਬ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਮੰਗਾਂ ਦੀ ਮੰਨ ਮਨੋਤੀ ਦੇ ਪਰਦੇ ਹੇਠ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦੀ ਵੰਡ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੱਲਮੇਜ਼ ਗੱਲਬਾਤ ਦਾ ਮੂਲ ਮੁੱਦਾ ਬਣਾ ਹੈ। ਇਨਕਲਾਬੀ ਧਿਰਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਇਸ ਗੱਲਬਾਤ ਲਈ ਵਿਚੋਲਗਿਰੀ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਿਛਾਖੜੀ ਤਾਕਤਾਂ ਆਪਸੀ ਭੇੜ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕਿੰਨ੍ਹਾਂ ਸੁਆਲਾਂ 'ਤੇ ਕਰਨ। ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਅਸਲ ਸੁਆਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿਛਾਖੜੀ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸੀ ਭੇੜ 'ਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਯਰਗਮਾਲ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੋਈ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸ-ਰਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਵਲੋਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਹਤਿਆਵਾਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ—ਉਹ ਇਸ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸੁਆਲ ਤੋਂ ਟਾਲਾ ਵੱਟਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ 'ਚ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਕਰਨਾ ਖਾਲਸਤਾਨੀਆਂ ਦਾ ਹੱਕ ਕਿਵੇਂ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਹਕੂਮਤ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਸਮਝੌਤੇ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇ? ਇਵੇਂ ਹੀ ਜੇ ਕੋਈ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਕੂਮਤ ਵਲੋਂ ਝੂਠੇ ਪੁਲਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬੰਦ ਕਰਨ, ਨਿਰਦੋਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕਰਨ, ਜਾਂ ਦਿੱਲੀ ਦੰਗਿਆਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿੱਤੇ ਜਣ ਲਈ। ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਵਲੋਂ ਹਿੰਸਾ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਹਕੂਮਤ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ—ਉਹ ਇਸ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਵਾਲਾਂ ਤੋਂ ਟਾਲਾ ਵੱਟਦਾ ਹੈ ਕਿ ਝੂਠੇ ਪੁਲਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਨਾਉਣਾ, ਨਿਰਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹੀ ਡੱਕ ਰੱਖਣਾ ਜਾਂ ਦੰਗੇਬਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਕਰਨਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤਾਂ 'ਚ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਹੱਕ ਕਿਵੇਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਜਾਂ

ਹੋਰਨਾਂ ਪਿਛਾਖੜੀ ਧਿਰਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇ। ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਕੂਮਤ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਵੱਖ 2 ਪਿਛਾਖੜੀ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਆਪਸੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸੇ ਸਮਝੌਤੇ 'ਤੇ ਅੱਪੜਕੇ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ—ਉਹ ਇਸ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸੁਆਲ ਤੋਂ ਟਾਲਾ ਵੱਟਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸੀ ਸੁਆਰਥੀ ਸ਼ਰੀਕਾ ਭੇੜ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਤੰਗਤ ਫਿਰਕੂ ਪਾਟਕ, ਹਿੰਸਾ, ਜਬਰ ਅਤੇ ਬਦਅਮਨੀ ਨੂੰ ਹਵਾ ਦੇ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਕੰਰ-ਵਾਉਣ ਦਾ ਕੀ ਹੱਕ ਹੈ। ਇਹ ਪਿਛਾਖੜੀ ਧਿਰਾਂ ਕੋਈ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਨਾ, ਇਨਕਲਾਬੀ ਧਿਰਾਂ ਦਾ ਸਰੋ-ਕਾਰ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿਛਾਖੜੀ ਭੇੜ 'ਚ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਕਰਨ ਦੇ ਅਮਲ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹਣਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੱਥੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਲੈਕ ਮੇਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇਂ ਰੋਕਣਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਹਿੰਸਿਆਂ ਵਲੋਂ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਹਕੂਮਤ ਵਲੋਂ ਗੱਲ ਬਾਤ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਕਿ ਇਸਦੀ ਹਿੰਸਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਕਰਕੇ ਇਸਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ—ਬਲੈਕ ਮੇਲ ਦਾ ਸਿਕਾਰ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਭੜੱਕ 'ਚ ਵਥ ਵਥ ਪਿਛਾਖੜੀ ਧਿਰਾਂ ਵਲੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਬਲੈਕਮੇਲ ਕਰਨ ਦੀ ਖੇਡ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹੌਂਸਲਾ ਬਖਸ਼ਣਾ ਹੈ। ਇਨਕਲਾਬੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹਿੱਸੇ ਵਲੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਮਨਚੈਨ ਵਾਪਸ ਲੈ ਕੇ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਨੇਕ ਖਾਹਸ਼ਾਂ 'ਚੋਂ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਬਲੈਕਮੇਲ ਦੀ ਹਾਲਤ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲੈਣਾ—ਸਮੂਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਹਿੰਗਾ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ 'ਚ ਸਾਥੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਗੱਲ ਬਾਤ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਉਠਾਉਣਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਹਿੱਤ 'ਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਖਾਲਸਤਾਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਖਿਲਾਫ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਨਸੀਹਤਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਪੈਂਤਰਾ ਜਮਾਤੀ ਭਿਆਲੀ ਦਾ ਪੈਂਤਰਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਸਿਰਫ ਅਸੀਂ ਸਾਥੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪੈਂਤਰੇ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਦੀ ਅਤੇ ਇਸਤੇ ਮੁੜ-ਗੌਰ ਕਰਨ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ—ਸਗੋਂ "ਇਨਕਲਾਬੀ ਕੇਂਦਰ" ਤੋਂ ਵੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸਾਥੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੈਂਤਰੇ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਜੀਸ਼ਨ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੇ।

2. ਵੀ. ਪੀ. ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਟਕ ਦਾ ਕੀਲਿਆ ਨਾਟਕਕਾਰ !

“ਸਮਤਾ” ਦੇ ਮਾਰਚ ਅੰਕ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸੰਪਾਦਕੀ ਟਿੱਪਣੀ ਦੀ ਸੁਰਖੀ ਹੈ, “ਵੀ. ਪੀ. ਸਿੰਘ ਜਦੋਂ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਦਾ ਹੈ” ।

ਸਾਥੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਮੱਤ ਹੈ ਕਿ “ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਕ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸਿਸਟਮ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਨ 'ਚ ਵੀ. ਪੀ. ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।” ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ. ਪੀ. ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜੀ ਅਇਆਂ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਵੀ. ਪੀ. ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ “ਵਿਰੋਧੀ ਜਮਹੂਰੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਪਸ ਵਿਚ ਘਟੋ ਘਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ 'ਤੇ ਏਕਤਾ ਕਰਨ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਬਦਲ ਦੇਣ” । ਟਿੱਪਣੀ 'ਚ ਵੀ. ਪੀ. ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਸ ਸੱਚੇ ਦਾ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ “ਆਓ ! ਇਸ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ, ਇਸ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪ੍ਰਧਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ, ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਈਏ” ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਿਸਟਮ “ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ” ਅਤੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਵਲੋਂ “ਭਾਰਤ ਦੀ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਲਈ ਇਕ ਵੱਡਾ ਖਤਰਾ ਹੋਂਦ 'ਚ ਆ ਗਿਆ”, ਜਿਸਦਾ “ਅਗਲਾ ਕਦਮ ਫਾਸ਼ੀ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ।”

ਕਾਂਗਰਸੀ ਕੁਝਮਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਲੋਕ ਦੁਸ਼ਸ਼ਣ ਪਿਛਾਂਹ ਖਿਚੂ ਹਾਕਮਾਂ ਜਮਾਤਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੀ. ਪੀ. ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਮਾਤੀ ਕਿਰਦਾਰ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਛੱਡੋ, ਟਿੱਪਣੀ 'ਚੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਸੰਕੇਤ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਕਿ ਟਿੱਪਣੀਕਾਰ ਵੀ. ਪੀ. ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਵਖਰੇਵੇਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪੋਲੀ ਪਤਲੀ ਲਕੀਰ ਵੀ ਖਿੱਚਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

“ਇਨਕਲਾਬੀ ਕੇਂਦਰ” ਦੇ ਕਨਵੀਨਰ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ ਲਿਖੀ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਹੁਕਮ ਜਮਾਤਾਂ ਦੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਅਤੇ ਦੰਭੀ ਕਿਰਦਾਰ ਤੋਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਅਣਜਾਣ, ਕਿਸੇ ਸੁਧਾਰਨ ਅਣਭੋਲ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਲਿਖਤ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮਕਾਰ ਲੋਕ ਦੋਖੀ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦੇ ਭਰਮਾਉ ਤੇ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰੂ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਚੁੰਧਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ “ਇਨਕਲਾਬੀ ਕੇਂਦਰ” ਦੇ ਕਨਵੀਨਰ ਵੱਜੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਘਟੋ ਘਟ ਇਕ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਖਾਮੀ ਵੱਡੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਮੋਢਿਆਂ 'ਤੇ ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਇਸ ਸੁਆਲ 'ਤੇ ਟਪਲਾਂ ਖਾ

ਜਾਣਾ ਸਮਝ ਆ ਸਕਦੀ ਸੀ ਕਿ ਵੀ. ਪੀ. ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਰੋਧੀ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਥੜ੍ਹੇ ਪ੍ਰਤੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਨੀਤੀ ਪੌਂਤੜਾ ਕੀ ਹੋਵੇ । ਟਪਲਾ ਹੱਠ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਕਿਸੇ ਸਿਆਸੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਜਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਲੋਂ ਨੀਤੀ-ਪੌਂਤੜਾ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਨ 'ਚ ਟਪਲੇ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੋਣਾ ਸੀ । ਪਰ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਵੀ. ਪੀ. ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਮੌਕਾਪ੍ਰਸਤ ਲੁੰਗ ਲਾਵੇ ਦੀ ਜਮਾਤੀ ਖਸਲਤ ਨੂੰ ਬੁੱਝਣ 'ਚ ਹੀ ਜਿਸ ਅਣਜਾਣਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਇਕ ਮਕਾਰ ਬੁਰਜੂਆ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਦੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਹਨ—ਇਹ ਗੱਲ ਨਾ ਸਿਰਫ ਹਜ਼ਮ ਕਰਨੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਜਾਪਦੀ ਹੈ—ਸਗੋਂ “ਇਨਕਲਾਬੀ ਕੇਂਦਰ” ਦੀ ਹੋਂਦੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਖਾਮੀ ਫਿਕਰਮੰਦੀ ਜਗਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ।

ਜੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੌਟੇ ਜਿਹੇ ਸਵਾਲ ਜਿਹੜੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਉਭਾਰਨੇ ਬਣਦੇ-ਹਨ, ਸਾਥੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਵੀ ਉਭਾਰੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਅੱਜ ਦੀ ਹਾਲਤ 'ਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਉਣੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਕੁਝ ਉਘੜਵੀਆਂ ਤਲਖ ਹਕੀਕਤਾਂ ਸਾਥੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਯਾਦ ਕਰਾਈਆਂ ਜਾਣ ।

ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰਹਿਤ ਸ਼ਾਫ ਸੁਥਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇਣ ਦੇ ਅਮੂਰਤ ਨਾਅਰਿਆਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਨ ਦੀ ਜਿਧੜੀ ਖੇਡ ਅੱਜ ਵੀ. ਪੀ. ਸਿੰਘ ਖੇਡਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਖੇਡ ਨਹੀਂ ਹੈ । 1974 'ਚ ਵੀ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤਾਂ ਦੇ ਇਕ ਹਿੱਸੇ ਨੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਤੇ ਮਹਿੰਗਾਈ ਹਟਾਉਣ ਦੇ ਵਰਗੇ ਬੁਨਕਸ਼ ਨਾਅਰਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕ ਦੋਖੀ ਕਾਂਗਰਸ ਹਕੂਮਤ ਖਿਲਾਫ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਫਰਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਤਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਸੀ । ਅਤੇ 1977 ਦੀਆਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟੀ ਚੋਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਗੱਦੀਆਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ । ਪਰ ਜੰਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਦੌਰਾਨ ਮਹਿੰਗਾਈ, ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜ਼ਬਰ ਜਿਵੇਂ ਮਿਰਗ-ਚੁੰਗੀਆਂ ਭਰੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਮਿਹਨਤਕਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਤੰਬਿਕ ਹਿਤ ਦਰੜੇ ਗਏ, ਜਿਵੇਂ ਜਮਹੂਰੀ-ਅਤ ਦੇ-ਨਾਅਰੇ ਹੋਣ ਗੱਦੀ ਤੇ ਆਈ ਇਸ ਹਕੂਮਤ ਵਲੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਮਹੂਰੀ ਹੱਕਾਂ 'ਤੇ ਰੋਲਰ ਫੇਰਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹੌਲਨਾਕ ਖੂਨੀ ਸਾਕੇ ਰਚਾਉਣ ਦੇ ਨਵੇਂ ਰਿਕਾਰਡ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਟਿੱਪਣੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਅੱਜ ਵੀ. ਪੀ. ਸਿੰਘ ਜਿਨ੍ਹਾਂ “ਜਮਹੂਰੀ ਪਾਰਟੀਆਂ” ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਖਿਲਾਫ ਕੱਠੀਆਂ ਕਰਨ ਨੂੰ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੱਠੀਆਂ

ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ—ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਇਸੇ ਜੰਡਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਬਿਖਰੇ ਅੰਗ ਹਨ।

ਵੀ. ਪੀ. ਸਿੰਘ ਦਾ ਆਪਣਾ ਜਮਤੀ ਕਿਰਦਾਰ ਵੀ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਹੁਣ ਤਕ 'ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸਿਸਟਮ' ਦੀ 'ਮੁਖ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ' ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਹੀ ਅੰਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਹੁ ਕੌਮੀ ਕੰਪਨੀਆਂ, ਦੇਸੀ ਵੱਡੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਬਦੇਸੀ ਸਰਮਾਜੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਡੀਆਂ ਰਿਆਇਤਾਂ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਬਜਟ ਉਸਦੇ ਹੱਥੀਂ ਪਾਸ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਗਿਆਂਦੇਰਾਨ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਕਤਲੇਆਮ ਸਮੇਂ ਉਹ ਕਾਂਗਰਸ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਅੰਗ ਸੀ ਅਤੇ ਰਿਹੜ੍ਹ ਪੁੱਠ ਵਾਲੀ ਅੰਨ੍ਹੀ-ਕੌਮਪ੍ਰਸਤੀ ਭੜਕਾਂਕੇ ਕਾਂਗਰਸ ਵਲੋਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹਕੂਮਤੀ ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਜਨਵਰੀ 85 'ਚ ਪਲਾਕੀ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲਿਆਂ 'ਚ ਸੱਚੀ ਸੀ। ਉਹ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰਕੇ, ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਾਕਮਾਂ ਵਲੋਂ ਮੁਲਕ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਮਹੂਰੀ ਹੱਕਾਂ 'ਤੇ ਕੁਹਾੜਾ ਵਾਹੁਣ ਦੇ ਕਦਮ 'ਚ ਵੀ ਸਰੀਕ ਸੀ। ਉਸ ਦੁਆਲੇ ਜੁੜੇ ਮੌਕਾਪ੍ਰਸਤ ਲੰਗਲਾਵੇ ਦੀ ਇਕ ਅਹਿਮ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਵੀ ਪੀ. ਸੁਕਲਾ ਵਲੋਂ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੇ ਫਾਸੀ ਵਾਰ ਸਮੇਂ ਇੰਦਰਾ ਜੰਡੀ ਦੇ ਉੱਘੇ-ਵਫਾਦਾਰ ਲਫਟੈਨ ਵਲੋਂ ਨਿਭਾਇਆ ਗੱਲ ਕਿਸੇ 'ਤੇ ਗੁੱਝਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਵਲੋਂ ਅਮਰੀਕੀ ਬੰਗਕੌਮੀ ਕੰਪਨੀ ਯੂਨੀਅਨ ਕਾਰਤਾਈਡ ਕੋਲੋਂ 25-25 ਕਰੋੜ ਦੀਆਂ ਭਾਰੀ ਰਕਮਾਂ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ-ਇਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਖਤਰਨਾਕ ਕਾਰਖਾਨਾ ਚਾਲੂ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ ਗਈ, ਇਹ ਗੱਲ ਭਿਅੰਕਰੀ ਭੁਪਾਲ ਗੈਸ ਕਾਂਡ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਬਣੀ। ਪਰ ਵੀ. ਪੀ. ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਦੋਂ 'ਜ਼ਮੀਰ ਦੀ ਅਵਾਜ਼' ਸੁਣਨ ਨਾਲੋਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਟਿਕਟ 'ਤੇ ਚੋਣ ਲੜ ਕੇ ਮਨਿਸਟਰੀ

ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨ ਅਤੇ ਅੰਠੇ ਕੌਮੀ ਜਨੂੰਨ ਦੀ ਡਰੋਹ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਹਕੂਮਤੀ ਗੱਦੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਲਭਾਉਣਾ ਮੌਕਾ ਸੀ। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਥੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਜੇ ਵੀ ਇਸ ਦੰਡੀ ਮੌਕਾਪ੍ਰਸਤ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਵਲੋਂ ਸਸਤੀ ਮਹਿਮਾਂ ਖੱਟਣ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਚਣ-ਫੁੰਡ ਹਾਸਲ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਐਲਾਨਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਕਦਰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹਨ।

ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਲਖ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਭਗਵੇਂ ਪਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ. ਪੀ. ਸਿੰਘ ਦੀ ਦੰਡੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਚੋਂ "ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਰਾਜੀਵ ਤੇ ਵੀ. ਪੀ. ਸਿੰਘ 'ਚ ਜ਼ੋਰ' ਤੇ ਸਾਧੂ ਜਿੰਨਾ ਫ਼ਰਕ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਰਲਕੇ "ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸਿਸਟਮ ਦਾ ਬਦਲ" ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਦੀ ਯਕੀਨ ਵਰਗੀ ਆਸ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਰੋਕੂ ਐਕਟ ਤੱਕ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਮਹੂਰੀ ਹੱਕਾਂ 'ਤੇ ਹੱਏ ਹਰ ਵਾਰ 'ਚ ਸਰੀਕ-ਰਿਹਾ ਇਹ ਟੋਲਾ ਮਾਲਕ ਨੂੰ 'ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ' ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਮੌਕਾਪ੍ਰਸਤ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤੀ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ 'ਚ ਅਜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਫ਼ੀ-ਤੱਤ-ਬਾਕੀ ਹੈ।

ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਵੀ ਪੀ. ਸਿੰਘ ਦੀ ਜਿਸ "ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ" ਨਾਲ ਕੀਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਕ-ਦੋਖੀ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਰਚਾਏ ਜਾ ਰਹੇ 'ਨਾਟਕ' ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਕੇਂਦਰ, ਭਾਰਤ

(ਮ. ਲ.) ਵਲੋਂ ਪ੍ਰੈਸ ਬਿਆਨ

ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਕੇਂਦਰ, ਭਾਰਤ (ਮ. ਲ.) ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਕਾਰੋਜੀਤ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰੈਸ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਇਕ ਫੋਰੀ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਕੱਟੜਪੰਥੀਆਂ ਵਲੋਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਜਮਹੂਰੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਉੱਘੇ ਪੁਲਾਣੀਏ ਜੈਮਲ ਪੰਡਾ ਦੇ ਵਹਿਸ਼ੀ ਕਤਲ ਉਤੇ ਡੂਪੇ ਦੁਖ ਅਤੇ ਗੁੱਸੇ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਕੱਟੜਪੰਥੀਆਂ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਘੋਰ ਖੂਨੀ ਅਪਰਾਧ ਕਰਕੇ, ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਅਜਿਹੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਹੋਰੋ ਲੱਖ ਪੱਖ-ਕਰ ਲਏ ਹਨ, ਜਿਸਦੀ ਮੱਝਵੀਂ ਕਮਿਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਵੇਗੀ ਚੁੰਕਾਉਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਕਾਮਰੋਡ ਰਣਜੀਤ ਨੇ ਇਸ ਕਤਲ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਰੋਧੀ, ਕਿਸਾਨ ਵਿਰੋਧੀ ਅਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਜਮਹੂਰੀ ਲਹਿਰ ਵਿਰੋਧੀ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਹੋਰ ਵੱਧ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਕੱਟੜਪੰਥੀਆਂ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਾਕਮਾਂ ਵਿਰੁਧ ਲੜਾਈ ਦਾ ਸਿਰਕ

ਮਖੌਟਾ ਹੀ ਪਹਿਨਿਆਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਾਕਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਭਿੜਦੇ ਆ ਰਹੇ ਜੈਮਲ ਪੱਡਾ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਇਸ ਮਖੌਟੇ ਨੂੰ ਲੀਰੋ ਲੀਰਕ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਹੋਰ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਘੜ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਨਾਹਰੇ, ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਜਾਣੀਏ ਜੇ ਉਹ ਹੋਂਦ 'ਚ ਵੀ ਆ ਜਾਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ, ਕਿਸਾਨਾਂ, ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ, ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੇਹਨਤਕਸ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਸੱਚ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕਰਨ ਪ੍ਰਤੀ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਪੇਸ਼ ਆਉਣਗੇ।

ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਆਖੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਤਲ ਸੁਭਾਵਕ ਜਾਂ ਆਪ ਮੁਹਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਕੱਟੜਪੰਥੀਆਂ ਦੇ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ ਵਿਰੋਧੀ ਨਾਸਤਿਕਤਾ ਵਿਰੋਧੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਬਕਾਇਦਾ ਅੰਗ ਹੈ। ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਕੱਟੜਪੰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਂਝੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਅੰਗਲੀ ਸੰਗਲੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਲਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਜਿਹੜੇ ਕੁਝ ਲੋਕ ਅੰਜਿਹੇ ਕੱਟੜਪੰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ 'ਖਾੜਕੂਪੁੱਠ' ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਾਕਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਭਿੜਨ ਬਦਲੇ ਯੋਧਿਆਂ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਅਜੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਨੇਗੇ ਤਾਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲਹਿਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲੀ ਮੁਆਫ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ।

ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਇਨਕਲਾਬੀ ਜਮਹੂਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਠਰੰਠੇ ਅਤੇ ਸਬਰ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਣਿਆਂ ਇਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਬੋਝ ਵਜੋਂ ਲੈਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਗੱਲ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਆਖੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਕੱਟੜਪੰਥੀਆਂ ਦੇ ਇਸ ਸਿਰੇ ਦੇ ਭੜਕਾਉ ਵਾਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਤੋੜ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਿਆਂ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਦੀ ਸਿਸਤ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਾਕਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਿੰਨ-ਕੇ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਬਿਆਨ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਵਿਛੜੇ ਯੋਧੇ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਦੋਸਤਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਵਿਚ ਸ਼ਰੀਕ ਹੁੰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗਮ ਅਤੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਪਲਟੀਦਿਆਂ ਦਰੁਸਤ ਇਨਕਲਾਬੀ ਰਾਹ 'ਤੇ ਸਿਦਕ, ਦਿਲੀ ਨਾਲ ਖੜਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਿਛੜੇ ਯੋਧੇ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਸ਼ਰਧਾਜਲੀ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਜੋਵੇਗੀ।

ਪਰੈਸ ਬਿਆਨ

ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਕਾਮਰੇਡ ਮਨਜੀਤ ਅਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਕੇਂਦਰ ਭਾਰਤ (ਮ.ਲ.) ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਕਾਮਰੇਡ, ਰਣਜੀਤ ਨੇ ਪਰੈਸ ਦੇ ਨਾਂ ਇਕ ਸਾਂਝਾ ਬਿਆਨ ਜਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਕਸਲਬਾਜ਼ੀ ਲਹਿਰ ਦੀਆਂ ਅਟੁੱਟ ਅੰਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵੇਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਏਕਤਾ ਲਈ ਬਣੀ ਕਨਵੀਨਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮਾਲਵਾ ਰਿਜਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕਸਬੇ 'ਚ ਹੋਈ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੀਟਿੰਗ 'ਚ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਦੋ ਸੁਭਚਿੰਤਕਾਂ-ਸਤਬੀਰ ਸੱਤਾ ਬਾਸੀ ਕਲਿਆ, ਜਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਮਾਸਟਰ ਚਰਨ ਵਾਸੀ ਜਸਪਾਲ ਕਲਾਂ, ਜਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ—ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਕੱਟੜਪੰਥੀਆਂ ਵਲੋਂ ਅੰਤ ਜਾਲਮਾਨਾ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਅਤੇ ਰੋਸ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਇਕ ਸ਼ੌਕ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਵਿਛੜੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਕ੍ਰਾਮੀ ਸ਼ਰਧਾਜਲੀ ਭੇਂਟ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਮਤੇ ਵਿਚ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਕੱਟੜਪੰਥੀਆਂ ਵਲੋਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀ ਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਜਮਹੂਰੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵੇਂ ਸੁਭਚਿੰਤਕਾਂ ਨੂੰ ਅਤਿ-ਵੀਰਸ਼ੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮਾਸਟਰ ਚਰਨ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੱਕ ਨਾਲ ਬੰਨ ਕੇ ਜਿਉਂਦਾ ਜਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ-ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਫ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਕੱਟੜਪੰਥੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲਹਿਰ ਨਾਲ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਕਮਾਉਣ ਉਤੇ ਤੁਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਮਤੇ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਕੱਟੜਪੰਥੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਬੁਜ਼ਦਿਲੀ ਭਰੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਨੂੰ ਲਕਾਉਣ ਲਈ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਤੱਥ ਤੋਂ ਸ਼ਹੀਦ ਸਾਥੀਆਂ 'ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਟਾਊਟ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਪਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਬੇ-ਬੁਨਿਆਦ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭੰਦੀ ਅੱਖ ਨਾ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਆਪਣੀ ਧੱਕੜ ਮਗਲਤੀ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਨੰਗਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਲਪਤ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਉਹ ਮਿਹਨਤਕਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਖਰੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਸਣੇ ਹੱਕ ਸੱਚ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਸਲੂਕ ਕਰਿਆ ਕਰਨਗੇ। ਮਤੇ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੱਟੜਪੰਥੀਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ

ਉਠੇ ਬੁੱਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਥੀ ਚਰਨ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਿਰਜੀ ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਰਤ ਸਭਾ ਤੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਟੀਚਰ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀਆਂ ਆਗੂ ਸਫਾਂ ਵਿਚ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਹਰ ਸਮੇਂ ਤੇ ਹਰ ਥਾਂ 'ਤੇ ਹਕੂਮਤੀ ਜ਼ਬਰ ਅਤੇ ਧੌਕੇ ਸਮੇਤ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਜ਼ਬਰ ਅਤੇ ਧੌਕੇ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੇ ਵਿੱਤ ਮੁਤਾਬਕ ਅਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਭਾਰਤੀ ਹਾਕਮਾਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਾਕਮਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਸਾਮਰਜੀ ਡਾਕਤਾਂ ਦੀ ਜਾਨੀ ਦੁਸ਼ਮਣੇ ਨਕਸਲਬਾੜੀ ਲਹਿਰ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਲੜਾਓ ਬੰਨ੍ਹੀ ਰੱਖਿਆ। ਸਾਥੀ ਸਤਬੀਰ 70ਵਿਆਂ ਦਰਮਿਆਨ ਨਕਸਲਬਾੜੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਇਕ ਸਰਗਰਮ ਹਮਦਰਦ ਰਿਹਾ। ਅੱਜ ਵੀ ਉਹ ਇਹਦਾ ਇਕ ਸੁਹਿਰਦ ਸੁਭਚਿੰਤਕ ਡੁਰਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਪ ਦੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਰਮਿਆਨ ਸਾਥੀ ਸਤਬੀਰ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਜੁਝਾਰੂ ਜਥੇਬੰਦੀ ਪੰਜਾਬ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਯੂਨੀਅਨ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਮੌਲਡਰ ਐਂਡ ਸਟੀਲ ਵਰਕਰਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਲਾਏਆਣਾ ਵਿਚ ਇਕ ਕੁਲਵਕਤੀ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਇਕ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੌਜਵਾਨ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਸੱਠਵਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੱਜ ਤਕ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀ (ਨਕਸਲਬਾੜੀ) ਲਹਿਰ ਦੇ ਇਕ ਉਘੇ ਕਾਰਕੁੰਨ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਹਕੂਮਤੀ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਡਾਕਤਾਂ ਵਜੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਾਇਆਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਸਾਥੀ ਸਤਬੀਰ ਨਾ ਕੇਵਲ ਜ਼ਬਰ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਘਰਾਇਆਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਬਣਦਾ ਰਿਹਾ, ਸਗੋਂ ਪੁਲੀਸੀਆਂ ਮੂਹਰੇ ਸਿਦਕ-ਦਿਲੀ ਤੇ ਧੜੱਲੇ ਨਾਲ ਖੜਦਾ ਰਿਹਾ। ਅਜੇ ਪਿਛਲੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪੁਲੀਸੀਏ ਸਤਬੀਰ ਦੇ ਭਰਾ ਦੀ ਪੁਛ ਗਿਛ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਅਤਾ ਪਤਾ ਪੁੱਛਣ ਲਈ ਸੱਤੇ ਨੂੰ ਘਰ ਕੀਆਂ ਦੇਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਦੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਭੋਰਾ ਵੱਟ ਨਾ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰੰਗ ਵਾਪਿਸ ਭੇਜ ਦਿਤਾ। ਇਕ ਹੋਰ ਪਤੇ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਰੂਸੀ ਸਮਾਜਕ ਸ਼ਾਮਰਾਜਵਾਦ ਦੀ ਝੱਲੀ ਚੁੱਕ ਸੀ। ਪੀ. ਆਈ. ਵਲੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਨੂੰ ਹਕਾਰਤ ਨਾਲ ਨੁਕਰਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੱਤੇ ਦਾ ਇਹ ਪਿਛੋਕੜ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਕੱਟੜ-ਪੰਥੀਆਂ ਦੀ ਬੇ-ਬੁਨਿਆਦ ਇਲਜ਼ਾਮ ਤਰਾਸ਼ੀ ਦਾ

ਖੁਦ ਹੀ ਮੂੰਹ ਚਿੜਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਹਕੂਮਤ ਵਿਰੁੱਧ ਭਿੜਨ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਜਾਰੀ ਰੱਖੇ ਜਾ ਰਹੇ ਅਜਿਹੇ ਬੁਜ਼ਦਿਲ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਦੀ ਅਸਲ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਨੰਗਿਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਮਤੇ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਹੀਦ ਸਾਥੀਆਂ ਵਲੋਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਕੱਟੜਪੰਥੀਆਂ ਹੱਥੋਂ ਧੜੱਲੇ ਨਾਲ ਕਬੂਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮੌਤ ਪਰਬਤੋਂ ਭਾਰੀ ਮੌਤ ਹੈ। ਇਹ ਮੌਤ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ ਕਿ ਨਕਸਲਬਾੜੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਸਪਰਸ਼ 'ਚ ਆਏ ਇਹ ਯੋਧੇ ਕੋਈ ਪੱਲੀ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਨੰਗੀਂ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਮਤੇ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਕੱਟੜਪੰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਇਹ ਭਰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਭੋਰ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਨਕਸਲਬਾੜੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਤੁਖਮ ਮਿਠਾ ਦੇਣਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ। ਲੋਕ ਪੱਖੀ ਡਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਮਤੇ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਮੌਢਿਆਂ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਨਵੇਂ ਕਰਜ਼ ਦਾ ਬੋਝ ਉਤਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਕੱਟੜਪੰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਔਖਾਤ ਯਾਦ ਕਰਾਉਂਦਿਆਂ ਅਜਿਹੇ ਕਤਲਾਂ ਸਮੇਤ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਬੰਦ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਉਹ ਧੜੱਲੇ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਆਉਣ। ਅਜਿਹੇ ਉਰਸ਼ਾਹਟ ਭਰੇ ਹਮਲਿਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪਣੇ ਹਮਲੇ ਦੀ ਪਾਰ ਕਾਂਗਰਸ ਹਕੂਮਤ ਵਿਰੁੱਧ ਸ਼ੋਧਤ ਰੱਖਦਿਆਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਕੱਟੜਪੰਥੀਆਂ ਦੀ ਸਾਰ ਲੈਣਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ। ਸ਼ਹੀਦ ਸਾਥੀ ਚਰਨ ਤੇ ਸਾਥੀ ਸਤਬੀਰ ਨੂੰ ਇਉਂ ਹੀ ਉਕਵੀਂ ਸੰਗਰਾਮੀ ਸਰਧ ਜਲੀ ਭੋਟ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਰਣਜੀਤ ਸਕੱਤਰ, ਆਗੂ ਕਮੇਟੀ ਇੰਨ: ਕਮਿ:

ਕੇਂਦਰ, ਭਾਰਤ (ਮ. ਲ.)

ਸੋਧ

'ਕਾਮਰੇਡ ਅੱਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੇ "ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦ....." ਵਾਲੇ ਲੇਖ 'ਦੇ 6 ਨੰ: ਨੁਕਤੇ 'ਚ 18 ਸਫ਼ਾ ਤੇ ਦੂਜੇ ਕਾਲਮ ਦੀ ਉਪਰੋਂ 16ਵੀਂ ਲਾਈਨ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਾਲੇ "ਇਨ੍ਹਾਂ" ਦੀ ਥਾਂ "ਇਨਕਲਾਬੀ" ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ।

ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਤਲਵਾੜੇ ਵਿਖੇ ਮਨਾਏ 'ਇਸਤਰੀ ਦਿਵਸ ਦੀ'

ਰਿਪੋਰਟ

“ਚੁੱਪ ਮਤ ਰਹੋ, ਕੁਛ ਬੋਲੋ
ਚੁੱਪ ਰਹਿਨਾਂ ਅਬ ਸਬਦ-ਹੀਨ ਪਾਪ ਹੈ,
ਗੁਰਜਨੇ ਕਾ, ਵਕਤ ਯੰਗੀ ਹੈ,
ਕੁਛ ਬੋਲੋ ?”

ਇਹ ਸਨ-ਉਸ ਭਾਵ-ਪੂਰਤ ਕਵਿਤਾ ਪੋਸਟਰ ਉਤੇ ਅੰਕਿਤ, ਮਣੀ ਭੂਸ਼ਨ ਭੱਟਾਚਾਰੀਆ ਦੇ ਕੁਝ ਅਰਥ-ਭਰਪੂਰ ਸ਼ਬਦ, ਜੋ 8 ਮਾਰਚ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਸਟਾਫ਼ ਕਲੱਬ ਵਿੱਚ ਮਨਾਏ ਗਏ “ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਇਸਤਰੀ ਦਿਵਸ” ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਸੀ। ਇਸਤਰੀ ਵਿੰਗ (ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਪਲਜ਼ ਫਰੰਟ) ਵਲੋਂ ਜਥੇਬੰਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕੀਤੀ, ਪ੍ਰੋ. ਸੁਸ਼ਮਾ ਗੁਪਤਾ, ਸ੍ਰੀ ਮਤੀ ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ ਹੋਅਰ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਮਤੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਗਿੱਲ ਨੇ। ਸਟੇਜ ਸੰਚਾਲਨ ਕੀਤਾ, ਸ੍ਰੀ ਮਤੀ ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਨੜ ਨੇ।

ਸਮਾਗਮ ਮੁਕੰਮਲ ਤੌਰ 'ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਵਲੋਂ ਜਥੇਬੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ—ਸੁਣਨ ਵਾਲੀਆਂ ਵੀ ਸਿਰਫ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵੀ! ਔਰਤਾਂ ਵਲੋਂ ਸਮੁੱਚੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਵਿਖਾਈ ਡੂੰਘੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰੀ—ਤਲਵਾੜੇ ਵਿਖੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮਨਾਏ ਗਏ 'ਇਸਤਰੀ ਦਿਵਸ' ਸਬੰਧੀ ਇਸਤਰੀਆਂ ਅੰਦਰਲੇ ਤਾਰੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਸਬੂਤ ਸੀ। ਇਸਤਰੀ ਵਿੰਗ ਨੇ 'ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਇਸਤਰੀ ਦਿਵਸ' ਦੇ ਇਤਹਾਸ ਸਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਾ ਅਤੇ 8 ਮਾਰਚ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਇਕ ਹੱਥ-ਪਰਚਾ (ਹੈਂਡਬਿਲ) ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ, ਕਈ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਆਰੰਭ ਦਿਤੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਹੱਥ-ਪਰਚਾ 'ਟੈਊਨ ਸ਼ਿਪ' ਦੀ ਔਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰੋਮੋਸ ਸਮ-ਸਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਭੈਰਵਾਂ ਤੇ ਸਾਰਥਕ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ

ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋ. ਸੁਸ਼ਮਾ ਗੁਪਤਾ ਅਤੇ ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੁਖਬੀਰ ਕੌਰ ਮਾਂਗਟ, ਸੁਰਿੰਦਰਕੌਰ, ਕਮਲ ਪ੍ਰੀਤ ਹੋਅਰ-ਅਤੇ ਕਿਰਨਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਦੌਰਾਨ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਮੁਨਾਫੇ 'ਚ ਵਾਧੇ ਲਈ ਇਸਤਿਹਾਰਬਾਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਔਰਤ-ਜਾਤੀ ਦੀ ਦੁੱਰ ਵਰਤੋਂ, 'ਸਤੀ' ਵਰਗੀਆਂ ਮੱਧ-ਯੁੱਗੀ ਰੂੜੀਵਾਦੀ 'ਰਸਮਾਂ' ਦੀ ਮੁੜ-ਸੂਰਜੀਤੀ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ, ਦਰੋਸ ਹਤਿਆਵਾਂ, ਆਧੁਨਿਕ ਗਰਭ ਟੈਸਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਮਾਦਾ ਭਰੂਣ ਹਠਿਤਾਵਾਂ ਸਮਾਜਕ ਜਬਰ, ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰੰਜੀਵਾਦੀ ਜਾਗੀਰੂ ਮਰਦ-ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਿਜ਼ਾਮ ਵਲੋਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਵਿਤਕਰੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਕਤਲੋਂ ਗਾਰਤ ਵਰਗੇ ਸੁਆਲ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ। ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਦਾ ਸਾਰ ਤੱਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਬੇਸ਼ੱਕ ਹੋਰਨਾਂ ਮੋਹਨਤੱਕਸ਼ ਵਰਗਾਂ ਤੇ ਤਬੁਕਿਆਂ ਵਾਂਗ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਵੀ-ਵਰਤਮਾਨ ਲੋਕ ਵਿਰੋਧੀ ਜਿਸਟਮ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ; ਪਰ ਮੋਹਨਤੱਕਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਝੇ ਵਰੋਗ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ, ਇਸ ਮਰਦ-ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਸਮੂਹ ਵਜੋਂ ਹੋ ਰਹੇ ਧੌਕੇ ਅਤੇ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ, ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਹੱਦ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ, ਚਾਂਗ ਲਈ ਕੀਤੀ-ਬਰੇਕ ਤੋਂ ਬਾਦ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਅਗਾਂਹ ਵੱਧ ਗਤੀ-ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਦੌਰ ਵੀ ਚੱਲਿਆ। ਛੋਟੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਮੌਧੂ, ਰਿੱਤੂ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦੇ ਗਰੁਪ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਮੂਹ-ਗਾਨ “ਹਮ ਹੋਗੇ ਬਾਮੁਯਾਬ-ਏਕ ਦਿਨ” ਨਾਲ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ ਇਹ ਸਮਾਗਮ; ਔਰਤਾਂ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ, ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਦਲ ਸੁਣਨ ਸਬੰਧੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀ, ਇਕ ਨਵੀਂ ਜਾਗਰਤੀ ਦੀ ਸ਼ਾਹਦੀ ਭਰਦਾ ਹੈ।

ਸੁਖਦਰਸ਼ਨ ਨੱਤ

ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਇਸਤਰੀ ਦਿਵਸ ਸਬੰਧੀ ਸੰਬੰਧ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਇਸਤਰੀ ਦਿਵਸ ਮਾਨਵ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਕਿਸੇ ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਰਵਾਇਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨੀਂ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲਗਭਗ ਸੱਭ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕਤਾ ਮੌਜੂਦਾ ਹੈ,

ਤਾਂ ਇਹ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨਵ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਅਣ-ਮਨੁੱਖੀ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਜਥੇਬੰਦ ਹੋਣ ਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮੌਜੂਦ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਹ ਹਾਲਤਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਇਸਤਰੀ ਦਿਵਸ ਨੇ ਸਿਰਫ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਭਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ

ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਅਣਗੌਲੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਇਕ ਸੰਦੇਸ਼ ਵੀ ਹੈ—ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਲਈ ਏਕਤਾ, ਸੰਘਰਸ਼ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼! ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਜਿਸ ਜਥੇਬੰਦ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀ ਪੂਰਨਾ, 'ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਇਸਤਰੀ ਦਿਵਸ' ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣੀ, ਉਹ ਨਿਊਯਾਰਕ ਦੀਆਂ ਕੱਪੜਾ ਮਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਮਜ਼ਦੂਰ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਅੰਦੋਲਨ ਸੀ। 16 ਘੰਟੇ ਕੰਮ ਦੀ ਥਾਂ, 10 ਘੰਟੇ ਦੀ ਦਿਹਾੜੀ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ 8 ਮਾਰਚ 1857 ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੇ ਨਿਊਯਾਰਕ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਅਹਿਲਾ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ ਜਥੇਬੰਦ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਖਾਵੇ ਰਾਹੀਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਕੀਮਤਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠਕੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਆਪਣੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਏਕਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ, ਬਲਕਿ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਨਿਤਰਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਮਰਥਾ, ਉਸ ਵਿਚ ਡਟੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਅਦੁੱਤੀ ਹੌਂਸਲੇ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਿਸਾਲਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। ਹੋਰਨਾਂ ਤਬਕਿਆਂ ਤੇ ਵਰਗਾਂ ਵਲੋਂ ਹਿਮਾਇਤ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਇਸ ਅੰਦੋਲਨ ਨੂੰ ਵੀਹਵੀਂ ਪੁਲਸ ਜਬਰ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸੇ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਦਕਾ, ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਬਾਦ ਹੀ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਟਰੇਡ ਯੂਨੀਅਨ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਮਾਨਤਾ ਮਿਲ ਗਈ। ਬਾਦ ਵਿਚ ਇਸੇ ਅੰਦੋਲਨ ਨੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦ ਹੋਣ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰਨਾ ਦਿੱਤੀ। 1910 ਵਿਚ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਵਿਸਤਰੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੇ ਰੂਸੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਔਰਤ ਕਲਾਰਾ ਜੈਟਕਿਨ ਦੇ ਮਤੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਕੇ 8 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਕੌਮਾਂਤਰੀ 'ਇਸਤਰੀ ਦਿਵਸ' ਐਲਾਨ ਦਿੱਤਾ।

ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਮਰਦਾਂ ਵਾਂਗ ਆਪਣੀ ਸੁਤੰਤਰ ਪਹਿਚਾਣ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਲਈ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਇਕੜ-ਦੁਕੜ ਕੌਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ

ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਉਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅੱਧ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬਾਦ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸਤਰੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸੁਤੰਤਰ ਪਹਿਚਾਣ ਬਣਾ ਸਕੇ। ਉਸਲੋਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਵਲੋਂ ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮਾਰਚ 1915 ਵਿਚ ਵਿਖਾਵਾ, 8 ਮਾਰਚ 1917 ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਤਿੱਖੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਰੂਸੀ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਮਾਸਕੋ ਵਿਖੇ ਭਾਰੀ ਵਿਖਾਵਾ, ਫਰੈਂਕੋ ਦੀ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਪੇਨੀ ਔਰਤਾਂ ਵਲੋਂ ਮਾਰਚ 1937 ਵਿਚ ਖਾੜਕੂ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ, 8 ਮਾਰਚ 1943 ਨੂੰ ਇਟਲੀ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਵਲੋਂ ਮੈਂਸੋਲੀਨੀ ਫਾਸ਼ਿਜ਼ਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵਿਖਾਵਾ, ਵੀਅਤਨਾਮੀ ਔਰਤਾਂ ਵਲੋਂ 8 ਮਾਰਚ 1974 ਨੂੰ ਸਾਮਰਾਜਵਾਦ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵਿਖਾਵਾ, ਅਤੇ ਖੁਦ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਜਮਹੂਰੀ ਅਤੇ ਸਾਮਰ-ਜਵਿਰਧੀ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰ-ਗਰਮ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਆਦਿ ਬਾਦ ਦੇ ਕੁਝ ਵਰਨਣ ਯੋਗ ਨਾਰੀ-ਅੰਦੋਲਨ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਨੇ ਸਿਰਫ ਔਰਤਾਂ ਦੀ, ਮਰਦਾਂ ਦੇ "ਬਰਾਂਬਰ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ" ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਹੀ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਸਗੋਂ ਨਾਰੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ।

ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਵੀ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਇਸਤਰੀ ਦਿਵਸ ਦੀ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। 1857 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦਾ ਕਾਲ, ਵੱਖ ਵੱਖ ਭੱਖਵੇਂ ਮਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਦਖਲ ਅਤੇ ਦੂਜੇ "ਸੁਤੰਤਰ ਪਹਿਚਾਣ ਤੇ ਬਰਾਬਰੀ" ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਵੀ ਕਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ 'ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਇਸਤਰੀ ਦਿਵਸ' ਨੂੰ, ਜੇਕਰ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕੀ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ, ਕੌਮੀ ਜਮਹੂਰੀ ਲਹਿਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵ-ਅਮਨ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਲਈ ਰਾਹ ਦਿਖਾਵੇ ਦਾ ਦਿਨ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਅੱਤਕਥਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

(ਸੁਪਤਾਹਿਕ "ਸਮਕਾਲੀਨ ਜਨਮਤ" 'ਚ ਛਪੇ ਵਿਭਾ ਮਿਸ਼ਰ ਦੇ ਲੇਖ ਤੇ ਆਧਾਰਤ)

ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਯਾਦਗਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਾਸਤੇ. ਕੈਲਾਸ਼ ਕੌਰ—ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਛਪਵਾਇਆ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਛਪਾਈ ਚੰਨ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਪੁਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਹੋਈ। ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਸਿਰਨਾਵਾਂ—ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਨਿਵਾਸ ਡਾਕਖਾਨਾ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ-143002 ਸ਼ਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ—15 ਰੁ: ਵਿਦੇਸ਼ ਹਵਾਈ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ 120 ਰੁ: ਸਮਤਾ ਦਾ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਨੰਬਰ 64786

ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਕਥਾ

ਹਰਨੋਕ ਕਲੇਰ

ਕੰਧਾਂ ਬੋਲਣ
ਪਰਦੇ ਫੋਲਣ
ਸਾਡੇ ਤਨ ਵਿਚ ਖੁੱਡਾਂ
ਇਹ ਖੁੱਡਾਂ ਤੇ ਪਹਿਰੇ ਲਾਓ 'ਤੇ
ਸੂਰਜ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨੂੰ ਚੁੱਮੋ
ਖੰਤਾਂ ਵਿਚ
ਬਣਕੇ ਕਿਰਣਾਂ
ਵਿਖਰ ਜਾਓ ।
ਕੰਧਾਂ ਬੋਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ
ਕੱਚੇ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ
ਠੇਹੀ ਖਾਧੀਆਂ ਨੀਹਾਂ
ਡੋਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ—
ਜਿਥੇ ਇਕੋ ਛੱਤ ਥੱਲੇ
ਮਾਨਵ, ਪਸ਼ੂ, ਭੜੋਲੇ—
ਤੁੜੀ ਤੱਪਾ ।
ਤੇ
ਕੁਝ ਇਕ ਨਾ ਕੋਲ
ਦੋ ਜੀਆਂ ਲਈ—
ਸੱਠ ਕਮਰਿਆਂ ਦੀ ਕੁੱਟੀਆ
ਕਿੰਜ ਪੂਰੁਗਾ ਪੱਖਾ
ਅਤੇ
ਮਿੱਠੀ ਦੇ ਤੇਲ ਦੇ
ਦੀਵਿਆਂ ਨਾਲ—
ਬੱਚੇ, ਕਰ ਚਹੇ—ਵਿਦਿਆ ਵਿਚਾਰ
ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਦਸਤਾਰ—
ਉਪਰ ਚਹੁ ਕੰਟਾਂ ਦਾ ਭਾਰ
ਕਾਰ ਹੀ ਕਾਰ-ਕਾਰ ਹੀ ਕਾਰ ।
ਸੁਣੋ...ਸੁਣੋ ! ਸੁਣੋ
ਰਤਾ ਪੈਰ ਤੇ ਮਲ ਲੋਢੇ ।
ਹੈਂ ? ਵਕਤ ਨਹੀਂ.....
ਹਾਂ, ਨੇਤਾ ਜੀ
ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ
ਸਮਾਂ ਹੀ ਕਿਥੇ ?

ਅਸੰਬਲੀ ਕੁੱਤੇ
ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਵੱਟਰ ਨਾ ਲਗਦੇ
ਕਾਲੇ ਕਲੂਟੇ ਨੰਗੇ ਪਿੰਡੇ
ਭੂਤਾਂ ਵਾਕਣ ਲਗਦੇ ਪੁੱਪੇ
ਢਮ...ਢਮ...ਢਮ...
ਢਮ...ਢਮ...ਢਮ...
ਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਢੋਲ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ
ਸ਼ਮਲੇ ਸਿਰੀਆਂ ਕੱਢ ਰਹੇ ਹਨ
ਗਭਰੂ ਘੰਗਰੂਆਂ ਵਾਲੀਆਂ
ਦਾਤੀਆਂ ਲੱਭ ਰਹੇ ਹਨ ।
... ..
ਮੁੜਕੇ ਮੁੜਕੀ ਹੋਏ ਕਿਸਾਨ
ਆਸਮਾਨ ਵੱਲ ਤੱਕੀ ਜਾਣ
ਕੁੱਝ ਬੋਹਲਾਂ ਦੇ ਸਰਾਦੀ ਬੈਠੇ
ਮੰਡੀਆਂ ਦੀ ਪੂੜ ਫੱਕੀ ਜਾਣ—
ਸ਼ਾਹ ਜੀ...ਸ਼ਾਹ ਜੀ...
ਸਾਂਡੇ ਉਤੇ ਕਰਮ ਕਰੋ—
ਹੀਅ...ਹੀਅ...ਹੀਅ...
ਨਾ ਜੀ. ਨਾ-ਨਾ ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ
ਭਾਰ ਚੜਾਓ ।
ਪਿੱਛਲਾ ਖਾਤਾ-ਬਰੋ ਬਰਾਬਰ
ਅਗੋਂ ਲਈ ਹਾਲਾਤ ਹੋਏ ਨਾਬਰ ।
ਚੇ ਰੱਬਾ...ਕਿਧਰ ਜਾਈਏ—
ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿੰਜ ਡੋਲੇ ਪਾਈਏ ?
ਧੀਆਂ ਦੇ ਡੋਲੇ ਅਟਕਾਓ
ਨਰਮੇ ਵੇਲੇ ਸੋਚ ਲਵਾਂਗੇ
ਐਡੀ ਨਾ ਹੁਣ, ਕਾਹਲੀ ਪਾਓ
ਹੱਥ ਪੱਲੇ ਜੋ ਪੈਸਾ ਧੋਲਾ
ਕਰੋ ਪਹਿਲਾ ਭੁਗਤਾਨ ਸਰਕਾਰੀ
ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੱਥ-ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ
ਬੱਲੇ ਕਿਸਾਨਾ ! ਤੇਰੀ ਸ਼ਾਨ
ਜੋ ਤੈਥੋਂ ਖੋਹ ਕੇ ਖਾਈ ਜਾਣ
ਅਜੇ ਵੀ ਕਰ ਲੈ...ਤੂੰ ਪਹਿਚਾਣ ।
ਅਜੇ ਵੀ ਕਰ ਲੈ...ਤੂੰ ਪਹਿਚਾਣ ।

ਇਕ ਚਿੱਠੀ

ਸੰਪਾਦਕ ਜੀ, ਸਾਲ 1988-ਜਨਵਰੀ 'ਸਮਤਾ' 'ਚ ਪ੍ਰੀਤ ਫਰੀਦਕੋਈ ਨੇ 'ਔਰਤ ਧਰਮ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਹੇਠ' ਲਿਖ ਕੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਬ੍ਰਹਿਮ-ਛੇੜੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਮੈਂ ਇਥੇ-ਏ-ਸਪਤਮਕ ਪੁਰਚੇ 'ਪੰਜਾਬੀ ਦਰਪਣ' 'ਚ ਕੁਝ ਮੁਹਿੰਨੇ ਹੋਏ ਬਹਿਸ ਚਾਲੂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜੋ ਬਹੁਤ ਉਸਾਰੂ ਅਤੇ ਪਿਛਾਂਹ ਖਿੱਚੂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਮੱਘਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ।

ਔਰਤ ਬਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰੀਤ ਹੋਰਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਡੈਸ਼ਨੇਲਿਸਟ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੋਘਰਾਜ ਮਿੱਤਰ ਦਾ ਵੀ ਲੇਖ ਮੈਂ ਇਸ ਬਹਿਸ 'ਚ ਵਰਤਿਆ ਸੀ।

ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਬਹੁਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਇਹਦੇ ਵਿਚਾਰ ਹਿੱਸੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸੀ ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਚੋਰ ਮਾਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ 'ਨਸਲਵਾਦ' ਬਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਹੋਣ ਤੇ ਗੋਰੇ ਗੋਰੀਆਂ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹੈਰਾਨਗੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜ਼ੁਰਅਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਂਦੀ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਖਿਲਾਫ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਕਰਕੇ ਲਿਖ ਸਕਦਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੋਈ ਜਦ ਅਜਮੇਰ ਕਾਵੇਂਟਰੀ ਨੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰ ਕੌਰ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖ ਕੇ ਬਹਿਸ 'ਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਪਾਠਕਾਂ ਅਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਔਰਤਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰ ਕੌਰ ਤੋਂ ਹਮਲੇ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਵਲ ਉਂਗਲੀ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਅਤੇ ਅਜਮੇਰ ਇਹ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਾਂ ਕਿ ਅਮਰ ਅਮਮੇਰ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਇਸ ਬਹਿਸ 'ਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਫਿਰ 'ਨਸਲਵਾਦ' ਦੀ ਬਹਿਸ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਜੁਲਦੀ ਲੱਗੀ ਕਿ ਅਗਰ ਕੋਈ ਕਾਲਾ ਬੰਦਾ ਨਸਲਵਾਦ ਬਾਰੇ ਬਹਿਸ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਉਪਰ ਪੁੱਠੇ ਸਿੱਧੇ ਸੁਆਲੇ ਕਰਕੇ ਉਹਨੂੰ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਆਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਅਗਰ 'ਨਸਲਵਾਦ' ਬਾਰੇ ਬਹਿਸ ਕੋਈ ਚੇਤਨ ਹੋਇਆ ਗੱਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਹਿਸ ਦਾ ਰੁਖ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਵੱਖਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੁਆਬੀ ਹਮਲੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਸਗੋਂ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਉਹਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ

ਜਦ 'ਨਸਲਵਾਦ' ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਕੋਰਸ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੋਰੇ ਕਾਮੇ ਭੇਜਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕਾਲੇ ਕਾਮੇ ਕੋਰਸ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਈ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਮੱਸਿਆ ਕਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੈ ਗੋਰਿਆਂ ਨੂੰ। ਇਹ ਗੱਲ ਉਲਟਾ ਚੋਰ ਕੱਤਵਾਲ ਕੇ ਡਾਂਟੇ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰੀਤ ਫਰੀਦ ਕੋਈ ਹੋਰਾਂ 'ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ' ਜਾਂ ਹੁਣ ਵਾਲਾ ਰੂਪ 'ਸਿੱਖ ਧਰਮ' ਬਾਰੇ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ। ਮੇਰੀ ਜਾਚੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। (1) ਪ੍ਰੀਤ ਹੋਰਾਂ 'ਸਿੱਖ ਧਰਮ' ਨੂੰ ਧਰਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਥਦੇ (2) ਸਿੱਖ ਧਰਮ 'ਚ ਇਹਨਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਹੱਕ ਹਨ।

ਅਗਰ ਗੱਲ ਦੂਜੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਸੁਆਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਔਰਤਾਂ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਅੱਠ ਔਰਤਾਂ ਬਾਰੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕੀ ਖਿਆਲ ਹੈ? ਇਹਦੇ 'ਚ ਕੋਈ ਐੱਕਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਔਰਤ ਦੇ ਹੱਕ 'ਚ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਪਰ ਲਾਵਾਂ ਵੇਲੇ ਔਰਤ ਅਮਰਦ ਦੇ ਅਗਰ ਕਿਉਂ ਗੌੜੇ ਕੱਢਦੀ ਹੈ? ਤੇ ਫਿਰ ਔਰਤ ਨੂੰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਮਰਦ ਦੇ ਲੜ ਲ ਇਆ ਜਾਂਦਾ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਗੁਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ 'ਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਭਾਈਪੁਣੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਗ੍ਰੰਥੀ ਅਤੇ ਹੈਡਗ੍ਰੰਥੀ ਹਨ? ਕਿੰਨੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ 'ਚ ਮੋਹਤਵਾਰ ਜਾ ਆਂਮੇ ਸੰਬਰ ਹਨ? ਲੜਕੀ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਤੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਸਿੱਖਾਂ (ਧਾਰਮਿਕ) ਨੇ ਲੱਡੂ ਵੰਡੇ ਸਨ ਜਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਕੂੜੀਆਂ?

ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਕਹਿੰਦੇ 13 ਰਾਣੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲੇ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੀਆਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿੰਨੀਆਂ ਸਨ? ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿੱਖ ਸਨ।

ਇਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਸਾਫ਼ ਕਰੋ ਦਿਆਂ ਕਿ ਮੈਂ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਵਾਰ 'ਚ ਜਰੂਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਪਰ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਨਾਲ ਨਾਂ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ। ਪ੍ਰੀਤ ਹੋਰਾਂ ਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਸੀ ਕਿ ਬਹਿਸ ਦਾ ਤਣਾਜਨਾ ਇਕਸੁਰ ਨਾਂ ਹੋ ਕੇ ਠੀਕ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜਿਨ੍ਹੇ ਮਾੜੇ ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਉਨੇ ਹੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾੜਾ ਰਾਮਰਾਜ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸਚੀਅਨ, ਬੋਧਿਕ, ਇਸਲਾਮਿਕ ਅਤੇ ਖੁਲਿਸਤਾਨੀ ਹੈ।

ਹਿੰਦੂ—ਹਰੀਸ਼ ਮਲਹੋਤਰਾ ਬਰਮਿੰਘਮ

ਸਾਥੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਜੀ,

'ਸਮਤਾ' ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਆਪਣੇ ਅਣਥੱਕ ਯਤਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਵਾਂ ਅੰਦਰ ਏਕਤਾ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸਾਰੂ ਜਿੱਟੇ ਕੱਢੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਸ਼ਿਦਤ ਨਾਲ ਆਪ ਨੇ ਏਕਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਸੇ ਸ਼ਿਦਤ ਨਾਲ ਇਨਕਲਾਬੀ ਗਰੁੱਪ ਖੁਦ ਆਪ ਏਸ ਲੋੜ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਉਸ ਉਪਰ ਅਮਲ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਹ ਏਕਤਾ ਹਕੀਕਤ ਬਣ ਗਈ ਹੁੰਦੀ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ 'ਇਨਕਲਾਬੀ ਕੇਂਦਰ ਪੰਜਾਬ' ਦਾ ਇਕ ਥੜ੍ਹਾ ਕੋਇਮ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਹਾਂ ਪੱਖੀ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਇਨਕਲਾਬੀ ਗਰੁੱਪਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਥੜ੍ਹੇ ਉਪਰ ਆ ਕੇ ਸਾਂਝੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਕਰਨਾ ਵੀ ਗਵਾਰਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗਰੁੱਪ ਤੋਂ ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀ ਏਕਤਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ 'ਹਾਂ' ਵਿਚ ਹੈ। ਇਹ 'ਹਾਂ' ਵਾਲੀ ਇਛਾ 1971 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਜਿੱਟਾ ਏਕਤਾ ਦੀ ਥਾਂ ਖਿੰਡਾਅ ਵਿਚ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੀਆਂ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪੁਜੀਸ਼ਨਾਂ ਉਪਰ ਬਹਿਸ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਵੀ ਲਗਭਗ ਸੱਲਾਂ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਗਰੁੱਪ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪਹੁੰਚ ਇਕੋ ਇਕ ਦਰੁਸਤ ਪਹੁੰਚ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਦੂਸਰਾ ਗਰੁੱਪ ਉਸ ਪਹੁੰਚ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਏਕਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਅਜੇਹੀ ਪਹੁੰਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਗੈਰ-ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਪਹੁੰਚ ਹੈ। ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਸਮਤਲ (Uniform) ਏਕਤਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਜਾਂ ਗਰੁੱਪ ਵਿਚ ਸੰਭਵ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਗਰੁੱਪ ਵਿਚ ਵੱਖਰੀ ਵੱਖਰੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ (ਅਤੇ ਕਰਦੇ ਵੀ ਹਾਂ) ਤਾਂ ਇਕੋ ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੱਖਰੀ ਵੱਖਰੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਗਰੁੱਪ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪੁਜੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਦਰੁਸਤ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਹਿ ਲਓ ਵਧੇਰੇ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਘੱਟ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਗਰੁੱਪਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹਿਲ ਕਦਮੀ ਕਰੇ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦਾ ਨਾਜ਼ਕ ਹਾਲਤਾਂ ਉਪਰ "ਸਾਂਝੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ" ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਉਪਰ ਮੀਟਿੰਗ ਸੱਦੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਪਰ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਉਲੀਕੀਆਂ ਜਾਣ। 'ਇਨਕਲਾਬੀ ਕੇਂਦਰ ਪੰਜਾਬ' ਵਰਗੇ ਸਾਂਝੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਾਲੇ ਥੜ੍ਹੇ ਦੀ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਸਫਲਤਾ, ਇਨਕਲਾਬੀ ਗਰੁੱਪਾਂ ਦੀ ਆਪਸੀ ਏਕਤਾ ਲਈ ਇੱਛਾ ਦਾ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਇਕ-ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਉਪਰ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕੇਵਲ

ਸਿਧਾਂਤਕ ਬਹਿਸ ਚਲਾਉਣ ਨਾਲ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣਨੀ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਕਬਣੀ ਵਿਚ ਏਕੇ ਦੇ ਹਾਮੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਰਨੀ ਵਿਚ ਵੀ ਠੱਸ ਕਦਮ ਪੁਟਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਲੋਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਹਿਰਦ ਇਨਕਲਾਬੀ ਗਰੁੱਪਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਕਾਡਰ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੂਸਰੇ ਗਰੁੱਪਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਜਾਣ। ਜ਼ਬਾਨੀ ਕਲਾਮੀ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਗਰੁੱਪ ਕੁਝ ਆਖੀ ਜਵੇ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਦਾ ਤੱਤ ਠਿਕੋ ਹੈ। ਸਾਝੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ Joint Comminqve ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜੇਹਾ ਅਮਲੀ ਕਦਮ ਕਾਡਰ ਦਾ Morale ਉਚਾ ਚੁਕੇਗਾ। ਗਲਬਾਤ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨਕਲਾਬੀ ਗਰੁੱਪਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਜੇਕਰ ਇਨਕਲਾਬੀ ਗਰੁੱਪਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅੱਥ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸੰਗ ਲਗਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੋਰੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਸਮਰਪਤ ਹਨ। ਐਡਰੇਸ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ-ਹਨ। ਸਾਈਮਨ

ਟਿਪਣੀ :

ਸਾਥੀ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪੱਖੋਂ ਪਹੁੰਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਦਰੁਸਤ ਅਤੇ ਬਹਿਸ ਅਰੰਭਵਾਦੀ ਭਾਵਨਾ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਆਧਾਰ ਉਪਰ ਕਾਰਜ (task) ਦੀ ਉਣਤਾਈ ਜ਼ਰੂਰ ਰੱਖੀ ਹੈ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪੁਜੀਸ਼ਨ ਬਿਆਨਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਉਪਰ ਕਾਰਜ ਕੱਢੇ ਜਾਣ। ਠੱਸ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਉਭਰ ਰਹੇ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦ ਵਿਰੁਧ ਸਾਂਝੇ ਮੌਰਚੇ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਂਝੇ ਮੌਰਚੇ ਬਿਨਾਂ ਜਮਹੂਰੀ ਇਨਕਲਾਬ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਵਲੋਂ ਹੋਂਦ ਤ ਨਾਲ ਵਿਛੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਜ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਾਬਰ ਹਾਕਮਾਂ ਵਿਰੁਧ ਚਲ ਰਹੇ ਸੰਘਰਸ਼ (ਉਸਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਹੱਥ ਵੀ ਹੋਵੇ) ਹੱਕੀ ਹਨ ਜੋ ਨਿਹੱਕੀ। ਜੇਕਰ ਹੱਤੀ ਹਨ ਤਾਂ ਕੀ ਅਸੀਂ ਦਰਸ਼ਨ ਬਣੇ ਰਹੀਏ। ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੀਏ। ਫਾਸ਼ੀਵਾਦ ਉਪਰ ਸਿਧਾਂਤਕ ਸਾਟਲ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਠੱਸ ਹਾਲਤਾਂ ਉਪਰ ਠੱਸ ਕਾਰਜ ਕੱਢਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਕਿ 'ਸਮਤਾ' ਦੀ ਸਮਝ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਧਾਰਣ ਬੰਦੇ ਦੇ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਵਧੀਆ ਗੱਲ ਹੈ।

ਸਾਈਮਨ

